

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Občanské války v Africe - politicko-geografická analýza

Bakalářská práce

Studijní program: B1301 – Geografie

Studijní obor: 1301R022 – Aplikovaná geografie

Autor práce: Jakub Špalek

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jakub Špalek**
Osobní číslo: **P16000310**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Aplikovaná geografie**
Název tématu: **Občanské války v Africe - politicko-geografická analýza**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Kompilační metoda - analýza dostupné literatury a dalších zdrojů
2. Propojení teorie civilních konfliktů s vybranými válkami
3. Příprava kartografického materiálu
4. Zpracování do požadované politicko-geografické formy

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**

Rozsah pracovní zprávy: **40 stran**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

DALLAIRE, R.: POdat ruku ďáblovi, Praha: Malvern, 2014.

HRBEK, I. a kol.: Dějiny Afriky I,II, Praha: Svoboda, 1966.

ILIFFE, J.: Afrika a Afričané, Praha: Vyšehrad, 2001.

KLÍMA, J.: Dějina Afriky, Praha: NLN, 2002.

Vedoucí bakalářské práce: **RNDr. Artur Boháč, Ph.D.**

Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **23. listopadu 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **29. června 2018**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. RNDr. Kamil Zágöršek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 12. ledna 2018

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu práce RNDr. Arturu Boháčovi, Ph.D. za jeho skvělý přístup, cenné rady a připomínky při tvorbě této práce. Také bych chtěl poděkovat své přítelkyni za pomoc s gramatickou úpravou práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá občanskými válkami v Africe. Hlavní metodou práce bude politicko-geografická analýza. V úvodní části práce zde bude vysvětlen a vymezen pojem občanská válka, dále bude konkretizován na území Afriky. V druhé části bude představena historie kontinentu, jenž měla na budoucí vývoj zásadní vliv. Ve třetí části budou představeny mnou vybrané občanské konflikty v jednotlivých státech. V rámci každého konfliktu se budu zabývat příčinami vzniku, samotným konfliktem a nakonec vývojem po skončení konfliktu.

Klíčová slova: Afrika, občanské války, politicko-geografická analýza

Anotation

This thesis focuses on civil wars in Africa. The main method of work will be political-geographic analysis. The introductory part of the thesis will explain and define the concept of civil war, then it will be concretized in the territory of Africa. In the second part, the history of the continent, which had a decisive influence on the future development, will be presented. In the last part, selected national civil conflicts will be presented. Within each conflict, I will focus on the causes of the conflict, the conflict itself and also post-conflict development.

Key words: Africa, civil war, political-geographic analysis

Obsah

Seznam ilustrací a tabulek.....	8
Seznam použitých zkratk.....	9
1 Úvod.....	10
2 Cíle práce.....	11
3 Vymezení občanské války.....	12
3.1 Typy občanské války.....	12
3.2 Faktory vzniku občanských válek.....	13
3.3 Občanské konflikty v Africe.....	14
4 Afrika v období před kolonizací.....	17
4.1 Egypt.....	17
4.2 Maghrib.....	17
4.3 Súdánské státy.....	18
4.4 Východní Afrika.....	18
4.5 Jižní Afrika.....	19
4.6 Madagaskar.....	19
4.7 Konec samostatného vývoje.....	19
5 Počátky kolonizace.....	20
5.1 Rozmach obchodu s otroky.....	20
5.2 Následky obchodu s otroky.....	21
6 Kolonizace.....	21
6.1 Rozdělení.....	22
7 Koloniální vláda.....	25
8 Dekolonizace.....	26
8.1 Předehra osamostatnění.....	26
8.2 Osamostatnění.....	26
9 Genocida Rwanda.....	28
9.1 Předehra občanských nepokojů.....	28
9.2 První masakry Tutsiů.....	30
9.3 Genocida 1994.....	31
9.4 Rwanda po genocidě.....	34
10 Války v Kongu.....	34
10.1 Předehra konfliktů.....	34
10.2 První válka v Kongu.....	35
10.3 Druhá válka v Kongu.....	36
10.4 Dění po válkách.....	38
11 Občanské války v Súdánu.....	39
11.1 Počátek konfliktu.....	39
11.2 Konflikt v Dárfúru.....	40
11.3 Současný Súdán.....	41
12 Etiopie a Eritrea.....	43
12.1 Země po rozdělení.....	44
13 Závěr.....	46
Seznam použitých zdrojů.....	48
Literatura.....	48
Internetové zdroje.....	49

Seznam ilustrací a tabulek

Ilustrace 1: Koloniální hranice.....	24
Ilustrace 2: Počet usmrcených osob během genocidy podle obcí na 10 000 obyvatel....	33
Ilustrace 3: Území kontrolované vládou a rebelskými skupinami.....	38
Ilustrace 4: Rozdělení Súdánu na Jižní a Severní.....	42
Ilustrace 5: Problematické oblasti na hranici Etiopie a Eritree.....	45
Tabulka 1: Kategorie afrických států podle recidivy občanských válek.....	15
Tabulka 2: Podíl mocností na koloniálních državách v roce 1900.....	22
Tabulka 3: Růst populace ve vybraných afrických městech (1931 – 1960).....	26

Seznam použitých zkratek

OSN – Organizace spojených národů

OAU - Organization of African Unity (Organizace africké jednoty)

CPP - The Convention People's Party (Strana lidových úmluv)

AOF - Afrique occidentale française (Francouzská Západní Afrika)

AEF - Afrique équatoriale française (Francouzská Rovníková Afrika)

RPF – Rwandan Patriotic Front (Rwandská vlastenecká fronta)

UNAMIR - United Nations Assistance Mission for Rwanda

MNC - Mouvement National Congolais (Konžské národní hnutí)

AFDL – Aliance demokratických sil za osvobození Konga

UPL - Union des patriotes congolais (Unie konžských patriotů)

MCL - Mouvement de Libération du Congo (Konžské osvobozené hnutí)

UNITA - The National Union for the Total Independence of Angola

SANU - Sudan African National Union (Súdánská africká národní unie)

ALF - Azania Liberation Front (Azánská osvobozené fronta)

SPRP - National Democratic Alliance (Súdánská lidová revoluční strana)

SPLA - Sudan People's Liberation Army (Súdánská lidová osvobozené armáda)

JEM - Justice and Equality Movement (Hnutí za spravedlnost a rovnost)

UNAMID - United Nations Mission in Darfur

NDA - National Democratic Alliance (Národní demokratická aliance)

EPLF – Eritrean People's Liberation Front (Eritrejská lidová osvobozené fronta)

OAJ - Organisation of African Unity (Organizace africké jednoty)

1 Úvod

Africké státy až na určité výjimky patří mezi nejchudší a nejzaostalejší na planetě. V dějinách afrického kontinentu se událo hodně významných událostí, jejichž následky ovlivňují kontinent dodnes. Velký vliv na dějiny a vývoj má také Západní svět, ať už v podobě kolonizace, nebo v současné době v podobě rozvojové a humanitární pomoci, která do afrických regionů ve velké míře proudí. Ovšem pomoc nedosahuje takových výsledků, jakých by bylo zapotřebí.

Velkou roli v historii Afriky hrála kolonizace a později dekolonizace. Kontinent se díky těmto událostem nemohl vyvíjet svým vlastním směrem bez ovlivnění Evropanů. Evropané bez znalosti místních poměrů utvořili hranice svých kolonií, tak jak jim to přišlo za vhodné a uzavřeli tak několik národů mezi hranice jednoho státu. To později vyústilo v několik územních sporů, občanských válek a jiných válečných konfliktů. Právě tyto události omezují některé africké státy v rozvoji.

Téma bakalářské práce zabývající se občanskými konflikty v Africe jsem si vybral z toho důvodu, že problémy, se kterými se africký kontinent potýká, do velké míry ovlivňují i dění v Evropě a v celém Západním světě. Rozpadající se, nestabilní státy sužované válečnými konflikty jsou plné lidí utíkající do Západního světa za lepším životem. Další důvodem proč jsem si toto téma vybral je jeho komplexnost a také to, že si myslím, že mu není věnována dostatečná pozornost.

2 Cíle práce

Cílem bakalářské práce je politicko-geografická analýza občanských konfliktů v Africe a příčin, které k nim vedly. V první části práce se budu zabývat obecnou teorií k občanským konfliktům. Vymeším zde základní pojmy týkající se občanských válek a popíši její typy a příčiny. Poté se zaměřím přímo na teorii občanských konfliktů v Africe. Ve druhé části se budu zabývat historií kontinentu, především těmi historickými obdobími, které měli na současný stav největší vliv. Stručně zde popíši období před kolonizací a poté se budu zabývat těmi nejvýznamnějšími obdobími, kterými jsou kolonizace a dekolonizace, jenž měli zásadní vliv na formování celého kontinentu.

Nedílnou součástí bude i přehled vybraných občanských konfliktů a jejich analýza. Vybraným konfliktům se budu věnovat ve třetí části práce. Mezi tyto konflikty jsem zařadil události ve Rwandě, kde byly příčiny konfliktu především etnické, dále konflikt v Kongu, který s tím Rwandským do jisté míry souvisí, ovšem příčin je zde více. Třetím konfliktem je válka s Súdánem, kde hlavními faktory bylo náboženství a přírodní zdroje. Jako poslední jsem vybral Etiopii především kvůli odlišné historii od ostatních států. Zde se jednalo především o separatismus a náboženství. U každého konfliktu popíši příčiny, průběh konfliktu, jeho důsledky a současný stav.

3 Vymezení občanské války

Občanská válka je vojenský konflikt minimálně dvou soupeřů zahrnující relativně velkou, vojensky vybavenou povstaleckou organizaci, disponující rekruty, kteří bojují na plný úvazek, což odlišuje občanskou válku od běžných výtržností, terorismu, zločinů a genocidy. Jedná se tak o akt napadení zaměřený proti svrchované autoritě. Pro občanské války je nutná kvantifikace, aby je bylo možné odlišit od jiných méně závažných forem násilí. Intenzita bývá zpravidla vyjadřována počty mrtvých. Hranice mrtvých se u různých autorů objevují jiné. Můžeme se setkat s vymezením 1000 mrtvých za rok. Dále trochu komplikovanější vymezení, více než 100 mrtvých za rok, zároveň 1000 za celý konflikt a zároveň nesmí být nižší než 500 za tři roky. Také se můžeme setkat s hranicí 1000 mrtvých za celý konflikt a ročním průměrem více jak 100 (K. Binková, J. Krahulec, Vznik, průběh a důsledky občanské války, s. 1–6).

3.1 Typy občanské války

Stejně jako definic občanské války může být několik, tak mohou být klasifikovány mnoha způsoby. Někteří autoři války klasifikují dle aktérů (mezinárodní a domácí), jiní dle cíle na útočné a obranné. Dále se můžeme setkat s občanskými válkami proti-režimními, autonomistickými nebo secesionistickými. Občanské konflikty vyžadují konflikt mezi vládou a jinou skupinou v rámci státu. Subjektů může být také mnoho. Například oddíly sebeobrany a milicí – ozbrojení vesničané, kteří nejsou odloučeni od rodinného života a normálního pracovního procesu. Dalším subjektem může být regionální vojsko, což jsou bojovníci působící mimo svou domovskou vesnici nebo město. Ve většině konfliktů vystupuje i pravidelná armáda, což je klasická armáda operující po celé zemi. Kromě těchto tří subjektů se můžeme setkat ještě s různými partyzánskými skupinami. Fearon rozlišuje pět typů občanské války, z toho čtyři se mohou vyskytnout v Africe. Jsou to války vyplývající z vojenských převratů a lidských povstání, války protikoloniální, války mezi okrajovými etnickými skupinami a státem podporovanými migranty dominantní etnické skupiny a konflikty, kdy povstalecká skupina nemá přístup k přírodním zdrojům. Tím pátým s Afrikou nesouvisejícím typem jsou konflikty vyplývající z rozpadu Sovětského svazu (K. Binková, J. Krahulec, Vznik, průběh a důsledky občanské války, s. 1–6).

3.2 Faktory vzniku občanských válek

Příčin vzniku občanských válek může být také mnoho. Já zde popíši pět základních příčin. První příčinou jsou etnické důvody. Ty jsou založeny na vědomí národních zvláštností. Aby se toto vědomí stalo příčinou ozbrojeného konfliktu, je nutné aby se objevil strach ze ztráty národní či etnické specifičnosti, či se vytvořila vize nadřazenosti mezi národy. Mezi etnické faktory můžeme zařadit i náboženské důvody. Války z náboženských důvodů se vedou od doby, kdy náboženství vznikla.

Druhou příčinou mohou být ekonomické faktory. Příčinou konfliktu se stává selhání ekonomického rozvoje. Jedná se o nedostatek ekonomického růstu, malé HDP a závislost na primárních přírodních zdrojích. Někteří vědci říkají, že čím je nižší příjem na obyvatele, tím je vyšší riziko vzniku občanské války.

Třetí příčinou jsou politické faktory. Politický systém ovlivňuje rizikovost výskytu občanské války. Studie ukazují, že v demokratických zemích je pravděpodobnost vzniku konfliktu nižší. Politická demokracie a dodržování lidských svobod jsou spojeny s menším rozhořčením a tak menší pravděpodobností vzniku občanské války. Pokud demokratickou zemi postihne občanská válka, pravděpodobně čelí povstalecké skupině, která nemá zájem na demokracii přistoupit.

Posledními faktory jsou demografické. V malých zemích je menší pravděpodobnost občanské války. Malý stát nedává povstaleckým skupinám takový prostor pro manévrování a možnost vzdálit povstaleckou základnu od hlavního města státu. Významným faktorem je i velikost populace. Čím větší je populace, tím vyšší je riziko války. Stát s deseti milióny obyvatel má nejméně třikrát větší riziko občanské války než stát s jedním milionem obyvatel. Lidnatější země také zpravidla trpí delšími válkami. Zdvojnásobení populace prodlužuje délku konfliktu o 18 % (K. Binková, J. Krahulec, Vznik, průběh a důsledky občanské války, s. 1–6).

3.3 Občanské konflikty v Africe

V případech konfliktů a ohnisek napětí v Africe se více než jinde na světě setkáváme s vlivem kolonialismu. V důsledku kolonialismu došlo k přeměně nejen území přímo kolonizovaných, ale i těch, která byla zasažena nepřímo. Většina afrických zemí zažila nějakou formu konfliktu teprve po roce 1990. Kontinent tak získával podobu zón chronického násilí, epidemií, chudoby a dalších negativních jevů.

Objevují se dvě teorie, které postkoloniální konflikty v Africe vysvětlují. První teorie říká, že konflikty jsou výsledkem krize státu a vládnutí. Krizí státu můžeme mít namysli například jeho úplnou absenci, jako v Somálsku, nebo přítomnost nějakého autoritativního režimu. Druhou teorií je krize identity, která s krizí státu úzce souvisí. Africké státy vznikaly, jako umělé výtvořiny v éře kolonialismu a neexistovalo zde žádné společné národní povědomí. Velmi často se o afrických konfliktech hovoří ve spojení s termínem *ethnicita* nebo *etnický konflikt*. Samotný termín má původ v úsilí evropské civilizace k hledání rasových kategorií. V koloniální éře musel být každý Afričan zařazen do nějaké kategorie nebo kmene. Kmeny byly utvářeny na základě domnělých jednotících znaků jako například jazyk, kultura a historie. Vznikaly tak první etnické mapy s jasně vymezenými teritorii oddělující jeden kmen od druhého. Zdůrazňování etnicity jako prostředku pro organizaci či mobilizaci lidí, vytváří potenciál k politické manipulaci tím, že může podporovat aspekty rozdílnosti a odlišnosti.

Dalším faktorem umožňující přetrvávání konfliktů může být kriminalizace státu. Kriminalizace může mít podobu například nelegálního obchodu s lidmi, drogami, nukleárním materiálem, pirátství a banditismus, ohrožování životního prostředí, ekonomické zločiny, zneužívání ozbrojených sil a používání násilí vůči skupině obyvatel. Světová banka definuje šest oblastí vládnutí, které slouží jako indikátor podle nichž jsou jednotlivé země hodnoceny. Dalším faktorem je hranice a teritorialita. Hranice mezi jednotlivými africkými státy byly ve velké většině narýsovány na konci devatenáctého století a jen malé množství hranic vzniklo přirozeným historickým vývojem. Teritorialita představuje jeden ze základních principů vzniku konfliktů (J. Záhořík, *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*, 2012, s. 14–26).

Poslední problém může představovat občanství. Sta tisíce lidí se ocitají v beznadějně situaci, kdy nemají žádná práva v zemi, kde žijí. Politická elita v dané zemi dopřává jedné části populace privilegia, která jsou druhé části na základě občanství odepírána. Například obyvatelé určité minority nemohou zaregistrovat své děti do školy, nemohou získat cestovní dokumenty, nebo nemohou získat zaměstnání bez pracovního povolení (J. Záhořík, Ohniska napětí v postkoloniální Africe, 2012, s. 14–26).

Tabulka 1: Kategorie afrických států podle recidivy občanských válek

Kategorie 1	Kategorie 2	Kategorie 3
Rwanda	Zimbabwe	Benin
Burundi	Keňa	Botswana
Dem. Republika Kongo	Uganda	Mauricius
Súdán	Mali	Zambie
Angola	Niger	Malawi
Mosambik	Etiopie	Gambie
Nigérie	Somálsko	Pobřeží Slonoviny

Zdroj: J. Záhořík, Ohniska napětí v postkoloniální Africe, 2012, s. 40

Z přiložené tabulky může vidět, jak rozděluje africké státy podle recidivy občanských válek Jan Záhořík. V první kategorii máme státy, kde došlo k opakování občanského konfliktu. V druhé kategorii jsou státy, které si občanskou válkou prošly, ovšem bez její recidivy. Třetí kategorie sdružuje státy, kde žádný závažnější konflikt nebyl. Rozeznáváme dva typy občanských konfliktů, které se odehrávají ve dvou základních rovinách. V jednom případě je stát jedním z účastníků konfliktu. Ve druhém případě stát v konfliktu nijak nefiguruje. Konflikt se odehrává mezi dvěma a více skupinami, stát je pouze jako řešitel nebo moderátor. Vzniku konfliktů přispívají nacionalistická a separatistická hnutí. Tato hnutí jsou v Africe spíše vzácná i přes to, že mnoho států spravuje rozsáhlá území bez rozvinuté infrastruktury a s velkým nerostným bohatstvím. Jediné úspěšné separatistické hnutí proběhlo v Eritreji, která se odpojila od Etiopie. Ostatní hnutí byla neúspěšná. Jedním z důvodů neúspěchu je existence mezinárodních ustanovení OSN a OAU, která říkají, že koloniální hranice jsou dále nedělitelné (J. Záhořík, Ohniska napětí v postkoloniální Africe, 2012, s. 64–73).

Dalším důvodem ke vzniku konfliktů může být přítomnost marginalizované mládeže, rebelů nebo partyzánů. Tyto skupiny vznikaly v afrických státech koncem sedmdesátých let dvacátého století. Jejich vznik souvisel se zhoršující se ekonomickou situací jednotlivých zemí Afriky, vysokou nezaměstnaností, regionálními rozdíly, korupcí a klientelismem. První úspěšné hnutí byly Ozbrojené síly severu v Čadu. Existenci těchto skupin často provází vykořisťování místních ekonomických surovin či trhů, cílem bývají především diamanty, zlato, koltan nebo slonovina. Těmto skupinám nejde o boj proti nepříteli ale o udržování boje či násilí kvůli vlastnímu profitu nebo obohacování. Dalšími problémy působící konflikty mohou být regionální a sociální marginalizace a již zmiňovaný boj o přírodní zdroje. V nedemokratických a autoritářských režimech se může identita objevovat jako mobilizační a jednotící faktor dané bojující skupiny. Napětí kvůli přírodním zdrojům nastává ve chvíli, kdy každá skupina přistupuje k přírodním zdrojům v dané oblasti jinak. Střety a násilnosti doprovází například těžbu ropy v Nigérii (J. Záhořík, *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*, 2012, s. 73 – 77).

4 Afrika v období před kolonizací

Afrika se v období mezi koncem antiky a začátkem kolonialismu vyvíjela bez kontaktu s křesťanskou Evropou. Během tohoto období probíhala ze severu arabská invaze a díky tomu začalo intenzivní pronikání islámu na Saharu a dále na jih kontinentu. Toto období bylo obtížně sledovatelné jelikož na území jižně od Sahary se místní komunity neustále pohybovaly a stěhovaly v nepřítli zalidněném prostředí. Začali vznikat rané státní útvary v regionech s příznivými přírodními podmínkami. Jednalo se především o západní část Súdánu, území v jihovýchodní Africe mezi řekami Limpopo a Zambezi, v Konžské pánvi a později v Guinejském zálivu. Obyvatelé těchto státních útvarů byli především svobodní rolníci a pastevcí, nejnižší společenskou vrstvou zde byli otroci. Hierarchie byla přirozenou součástí této společnosti. V tomto období ještě Afrika za Evropou tolik nezaostávala. Svědčí o tom záznamy Evropanů, kteří obdivovali africký obchod a sílu některých domorodých států. Despekt vůči afričanům se začal rodit až s počátkem otrokářství (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012).

4.1 Egypt

Roku 640 vnikli do tehdejšího Egypta muslimští dobyvatelé z Arábie. Islám zde byl poměrně rychle přijat, jelikož z toho pramenily společenské výhody. Pronikal nejdříve mezi vyšší vrstvy obyvatel, až poté se šířil mezi ty nižší. Ve druhé polovině devátého století se Egyptu podařilo v podstatě osamostatnit a přestal tak odvádět výnosy Bagdádu. Ovšem o 50 let později se musel znovu podřídít, islám definitivně zvítězil a koptské křesťanství se zde stalo menšinou. Ve dvanáctém století Egypt ovládal teritorium rozkládající se od Tuniska přes Sýrii až do západní Arábie. Na počátku šestnáctého století vnikli do Egypta Osmané, kteří si ho podrobili a na další století se z něj stala nevýznamná součást turecké Osmanské říše (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 62–63).

4.2 Maghrib

Maghrib bylo území v severozápadní části Afriky, dnešní Tunisko, Alžírsko a Maroko. Na tomto území se vystřídalo několik vládnoucích dynastií a stejně jako v Egyptě zde zvítězil islám. Vládcí se zde nazývali Emírové. V devátém století byl Maghrib považován za námořní velmoc. Podařilo se mu ovládnout italské námořní cesty, obsadit Sicílii a část pobřeží Sardinie. Dokonce donutili papeže platit tribut. V desátém století se jim povedlo vyplenit Janov. Na počátku jedenáctého století dosáhl Maghrib

největšího ekonomického i územního rozmachu, poté následoval úpadek. Roku 1235 došlo k definitivnímu rozdělení na tři územní celky. Pozdější Maroko, Alžírsko a Tunisko. Roku 1348 přišla velká morová rána a k tomu se přidalo napadání Portugalců a Španělů. Začátkem patnáctého století došlo k obsazení osmanskými Turky (R. Reid, *Moderní dějiny Afriky*, s. 30–37).

4.3 Súdánské státy

Rozsáhlé území, které se táhlo od dnešního Súdánu až po západní pobřeží Afriky, kde leží dnešní státy jako Mauretánie, Senegal, nebo Mali. Vůbec první státní útvar v Africe byla Ghana. Toto území těžilo ze své přírodní rozmanitosti. Rozkládalo se v několika podnebných pásích. Nacházely se zde pralesy, savany, pouště a polopouště. Z toho těžil místní obchod, jelikož se vyváželo mnoho surovin, například sůl ze Sahary, nebo zlato z území Senegalu, ze kterého byly raženy i římské mince. Dalšími vývozními předměty byly koně, velbloudi a ozdobné předměty a měď. O bohatství této oblasti se Evropané přesvědčili ve 14. století, kdy jeden z místní vládců při své pouti do Mekky rozhazoval africké zlato. Díky místnímu bohatství zde mohl probíhat rozvoj vědy, především astronomie. Univerzita v Timbuku v dnešním Mali byla v té době druhá největší po universitě Al-Azhar v Egyptě a byla považována za centrum muslimské vzdělanosti. Úpadek nastal stejně jako v případě Maghribu v patnáctém století, zde byla příčina invaze Tuaregů a místní vládce se mu snažili zabránit navazováním styků s Portugalci. Definitivní rozklad nastal po roce 1549, ovšem zbytky státnosti a tradice se zde udrželi až do francouzské okupace (J. Klíma, *Dějiny Afriky*, 2012, s 67–71).

4.4 Východní Afrika

Ve východní Africe se jedná především o dnešní Somálsko, Keňu, Etiopii a Tanzanii. Oblast byla obchodem a kulturou ovlivněna Araby, Indy a Íránci. Rozkvět tohoto regionu byl ve 13–15 století a souvisel s pokročilým námořním obchodem v Indickém oceánu. Cílem obchodu byli drahé látky, zlato a otroci. O ovlivnění i východními národy svědčí záznamy o návštěvě čínské flotily v přístavech Malindi a Mogadišo v dnešní Keni a Somálsku. Obchodními komoditami zde bylo zlato, železo, otroci, želvovina a palmový olej. Hlavní centrum této oblasti bylo situováno do přístavních a obchodních městských států, které byly buď na ostrovech blízko pevniny, nebo přímo na pevnině. Další oblastí prosperity bylo území mezi řekami Zambezi a Limpopo. Vnit-

rozemí bylo bez výraznějšího styku s pobřežím a nedocházelo tak k výraznějšímu ovlivnění ostatními národy (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 74–75).

4.5 Jižní Afrika

Území dnešní Jihoafrické republiky, Zimbabwe, Mosambiku a Namibie. Zde se těžila železná ruda, měď a zlato, zajímavostí je že v šachtách na těžbu zlata pracovaly především ženy a dívky. Hlavní zdroj obživy zde tvořilo zemědělství a pastevectví. Obchod směřoval do Indického oceánu a byly k němu využívány přístavy na východním pobřeží. Obyvatelé byli dobří stavitelé, využívali především na sucho pokládaných kamenných bloků. Z kamene se zde stavělo úplně všechno, příbytky, ohrady pro dobytek, dokonce i zavlažovací systémy. Po roce 1440 náčelník ze Zimbabwe založil stát Monomotapa. Tato říše v území řeky Zambezi přetrvala až do poloviny devatenáctého století (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 75–66).

4.6 Madagaskar

Madagaskar prošel poměrně specifickým vývojem na rozdíl od zbytku afrického kontinentu. Ostrov se nachází poměrně daleko od pobřeží a zároveň daleko od hlavních námořních cest. První obyvatelé byli především náhodní rybáři z ostrovů v Indickém oceánu nebo Afriky. Z obyvatel se postupem času stali míšenci Malajců a Afričanů a později sem ještě přišli lidé z území Somálska a Mosambiku. I přes různorodost místních obyvatel zde převládal spíše asijský způsob života před tím africkým. Doložit to můžeme na pěstování rýže, nebo specifickém tvaru staveb. Do příchodu Evropanů působila na Madagaskar i arabská kultura, ovšem islám se zde výrazněji neprosadil (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 77–78).

4.7 Konec samostatného vývoje

Zásadní přelom v africké historii nastává na konci patnáctého století a začátku století šestnáctého. Nebyl zapříčiněn vnitřním vývojem v Africe samé, ale novými dynamickými silami, které vznikly mimo kontinent. Jednalo se především o expanzi evropských národů, nejdříve Španělů poté Portugalců a také rozšíření turecké hegemonie ve středomoří. Následky byly pro Afriku především negativní. Sever kontinentu s výjimkou Maroka se stal součástí osmanského impéria. Objevením Ameriky a nalezením nových námořních cest do Indie se změnil hlavní námořní cesty světového obchodu. Obchod se přenesl z Indického oceánu a Středozemního moře na Atlantik. Islámský svět

díky tomu ztratil privilegovanou pozici a své bohatství. Následky nejvíce pocítila část Afriky na jih od Sahary, jelikož zde bylo navázáno mnoho obchodních vztahů. Rovný obchod se najednou změnil na lov na černé otroky. Evropané nejvíce ovlivnili západní část Afriky, která byla do té doby od ostatního světa téměř izolovaná. Rozvinul se tu také obchod s černými otroky a následky na zdejší společnost byly především negativní. Jedno z mála pozitiv, které sem Evropané přinesli bylo dovezení nových plodin původem z Ameriky. Jednalo se především o kukuřici, manioky, arašídů a tabák (I. Hrbek, Dějiny Afriky, 1966).

5 Počátky kolonizace

Kolonizace byla umožněna technologickým a hospodářským pokrokem v Evropě. Kolonizátory hnala za objevováním nového světa především touha po bohatství, zlatě, stříbře, vzácném koření a luxusních látkách. Dalšími důvody bylo nalezení přímé obchodní cesty do Indie a šíření křesťanství (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012).

První krok podnikli Portugalci roku 1415, kdy dopluli na pobřeží Afriky a vyplnili marocký přístav Ceutu. Tímto činem získali další informace o bohatství Afriky a také další geografické informace o kontinentu, především to, že je celý obklopený mořem a lze ho obeplout. Pronikání do Afriky bylo pomalé a obtížné. Především díky nedokonalým lodím, stále malému množství informací a také strachu námořníků z neznáma. O něco rychlejší postup nastal po roce 1434 a roku 1498 našel mořeplavec Vasco da Gama námořní cestu do Indie. Od šestnáctého století se podařilo Portugalcům získat nadvládu v Indickém oceánu a vytlačili tak z dominantní pozice muslimy. Skončila éra objevů a nastala éra evropské hegemonie a drancování bohatství jiných kontinentů. Obchod nabyl globálního charakteru (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 91–116).

5.1 Rozmach obchodu s otroky

Obchod s otroky fungoval od samého počátku portugalských plaveb. Nejdříve brali otroky na pobřeží od Maroka po Senegal, poté postupovali dále. Do roku 1460 byl obchod s otroky nejvýhodnější odvětví, později po objevení Zlatého pobřeží se na stejnou úroveň dostalo zlato a pepř z Beninu. K Africe měli kolonizátoři jiný přístup než v Americe, především kvůli špatným klimatickým podmínkám a nemocem. Indiáni byli jiní než Afričané, nedali si zotročit a také nebyli stavění na těžkou práci. Proto museli Evropané k dobývání amerického bohatství dovážet na nově objevený kontinent černé

otroky z Afriky. Díky tomu tak vznikl trojúhelník mezi Afrikou, Evropou a Amerikou. Evropané pluli do Afriky, odkud dováželi pracovní sílu do Ameriky a zde díky práci otroků v dolech a na plantážích dováželi získané produkty zpět do Evropy. O počtu otroků jsou velmi nepřesné záznamy, ale například do San Dominga byly dovezeny dva miliony otroků. Obchod ovládali především Portugalci, kteří otroky dováželi jak do španělských kolonií, tak do své Brazílie. Hlavní zdroje byly Senegal, Zlaté pobřeží, Kongo a Angola, jako překladiště sloužily Kapverdské ostrovy. Změna poměrů nastala v sedmáctém století, kdy monopol narušili noví kolonizátoři z Anglie, Nizozemska a Francie. Například Holanďané získali vliv na pobřeží Konga, Angoly a Zlatém pobřeží (R. Reid, *Moderní dějiny Afriky*, s. 30–37).

5.2 Následky obchodu s otroky

Nejhorším následkem byla samozřejmě ztráta obyvatelstva. Neexistují přesné statistiky, kolik lidí bylo celkem za 300 let obchodu odvezeno. Odhady jsou velmi různé, pohybují se od tří do dvaceti milionů. Problém nebyl jenom v počtu odvezených, ale také v tom, že byli odváženi především silní muži. V Africe zůstávali staří a slabí. Díky tomu klesla produktivita, výroba stačila sotva na uživení skupiny a docházelo tak na vymírání celých kmenů. Panovníci jednotlivých státních útvarů v Africe se kvůli svému obohacení zaprodávali kolonizátorům a dodávali jim tak otroky. V některých státech došlo k rozkladu politické a společenské kultury. Všude na světě v tomto období populace rostla, jen v Africe díky otroctví ubývala. Toto období je považováno za jedno z nejtragičtějších v africké historii (R. Reid, *Moderní dějiny Afriky*, s. 30–37).

6 Kolonizace

V posledních dvaceti letech devatenáctého století si evropské mocnosti poměrně rychle rozdělily Afriku na mapě. Reálně toto rozdělení už tak rychle neprobíhalo. V některých oblastech byl odpor obyvatel Afriky velmi silný, ovšem Evropané měli technickou převahu. Disponovali střelnými zbraněmi, měli mechanické dopravní prostředky, vyspělejší lékařství a byli gramotní. Vpád evropanů hluboce zapůsobil na demografii celého kontinentu (J. Iliffe, *Afrika a Afričané*, 2001, s. 228–237).

Tabulka 2: Podíl mocností na koloniálních državách v roce 1900

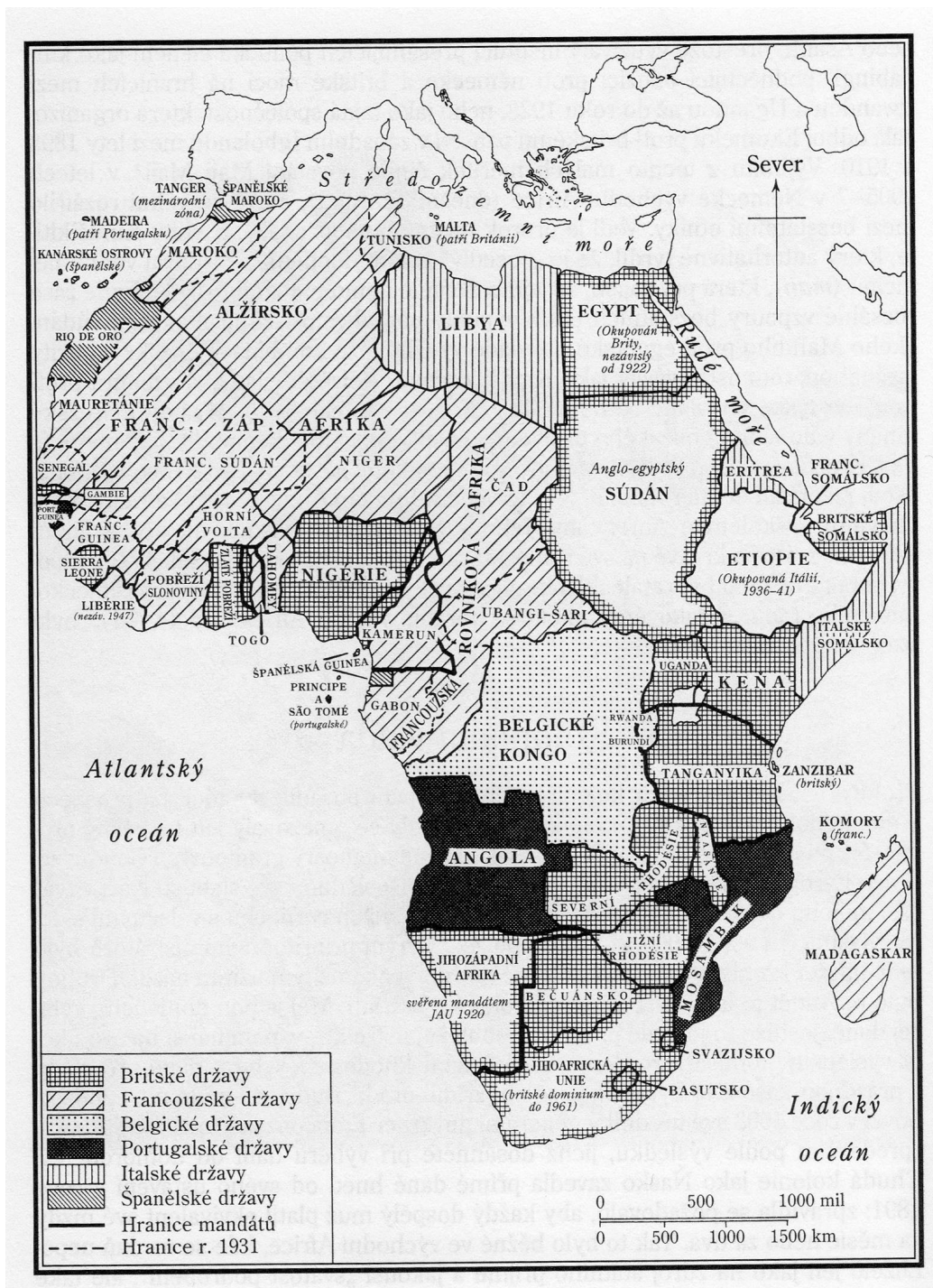
	Rozloha v mil. km	Procento rozlohy Afriky	Procento z rozlohy kolonií	Počet obyvatel v mil.	Procent obyvatel Afriky	Procenta z obyvatel kolonií
Francie	10,2	34,2	37,8	31,5	22,4	25,6
Velká Británie	9,2	30,9	34,1	53,1	37,7	43,1
Německo	2,4	8,0	8,9	11,5	8,1	9,3
Portugalsko	2,1	7,0	7,8	6,9	4,9	5,6
Itálie	0,5	1,7	1,8	0,7	0,5	0,5
Španělsko	0,2	0,7	0,7	0,7	0,5	0,5

Zdroj: (K. Lacina, Nejnovější dějiny Afriky, 1987)

6.1 Rozdělení

Nejprve byla potřeba proniknout i do celého vnitrozemí kontinentu. Toto pronikání probíhalo po velkou část devatenáctého století. Mocnosti soupeřily o nadvládu nad územím, vojáci mocností toužili po vyznamenaní. Německý kancléř Otto von Bismarck hájil v Africe německé obchodní zájmy. Zřídil protektorát v jihozápadní Africe, Kamerunu a Kongu. Spory o území rozvířily události v severní Africe, roku 1881 Francie vyhlásila protektorát nad těžce zadluženým Tuniskem, především proto, aby zamezila převládnutí italského vlivu. Egypt byl zadlužený podobně jako Tunisko a na správu jeho financí dohlíželi jak Britové tak Francouzi. V roce 1884 berlínská konference uznala zřízení Konžského svobodného státu, později Belgického Konga. Uznala také práva Francie v rovníkové Africe. Delegáti souhlasili s britským postavením na dolním Nigeru a francouzským na horní části této řeky. Tato konference udala rychlé tempo evropské expanze v západní Africe. Rok po berlínské konferenci vyhlásil Bismarck protektorát nad pevninským územím naproti Zanzibaru, naopak území dnešní Keni připadlo Velké Británii a pevninská část Tanzánie také Německu. Další smlouva z roku 1890 přiznala Velké Británii volnost jednání v Ugandě. Dále Britové vyhlásili protektorát nad deltou Nigeru, později se rozšířili na území Beninu. Roku 1892 získali Francouzi Pobřeží Slonoviny a o osm let později mohli postupovat až k Čadskému jezeru. Itálie se roku 1896 pokusila vojenskou silou ovládnout severní Etiopii, část která dnes spadá pod Eritreu, ale i přes jejich technickou vyspělost utrpěli porážku. Jedná se tak o největší vítězství

Afričanů nad Evropany v období kolonizace. Tyto události donutily Brity změnit plán a roku 1898 obsadili území Súdánu. O šest let později přestali Francouzi napadat Britskou politiku v Egyptě a výměnou za to dostali možnost obsadit Maroko. To si přisvojili roku 1911. Probíhaly také boje o jižní část kontinentu. Tuto oblast si chtěli podmanit jak Britové, tak Němci a nároky si na ní dělali z historických důvodů i Portugalci, jižní Afrika je totiž velmi bohatá na nerostné suroviny. Nakonec se jí povedlo obsadit Britům, ovšem za cenu tříleté války, která je stála mnoho finančních prostředků a mnoho ztrát na životech. Do první světové války si evropské mocnosti rozdělily alespoň na papíře celý kontinent mimo Etiopie a Libérie. Stále však byly rozsáhlé oblasti bez evropské kontroly. Kontrolu získali až po první světové válce, jednalo se například o část Somálska a Súdánu. Berberští stoupenci v severním Maroku odolávali francouzské a španělské armádě až do roku 1926. Území západní Sahary nebylo pod kontrolou ještě ani v roce 1940 (J.Iliffe, Afrika a Afričané, 2001, s. 239–256), (R.Reid, Moderní dějiny Afriky, 2013, s. 128–163).

Ilustrace 1: Koloniální hranice

Zdroj: R. Olivier, The African experience, s. 215

7 Koloniální vláda

Kolonizátoři věřili, že jim jejich kolonie přinesou prospěch a dlouhodobou perspektivu. Jejich hlavním cílem bylo udržet zde pořádek i za cenu násilí, vybírat daně a také bylo pro ně žádoucí, aby je údržba kolonií stála co nejméně peněz. Afričany také využívali jako pracovní sílu. Ve většině kolonií byly zavedeny nucené práce. Každý musel odpracovat určitý počet hodin ročně bez nároku na mzdu. V každé kolonii byli dosazení úředníci, kteří dohlíželi na správu a výběr daní. Většinou měli pod sebou ještě zástupce místních, kteří jim se správou pomáhali. Většina Afričanů měla proti kolonizátorům odpor, ovšem někteří pochopili, že odpor je marný a zvolili jiný přístup. Například vládce Ugandy Apolo Kaggawa díky chytrosti a manipulaci dokázal vyjednat s Brity částečnou autonomii své země (J.Iliffe, Afrika a Afričané, 2001, s. 239–256).

Hospodářství zde záviselo především na rolnické výrobě a těžbě nerostů. Každá kolonie byla specializovaný výrobce komodit pro něž měla vhodné podmínky. Vlády evropských mocností nechávaly hospodářský rozvoj na místních, pomáhaly jen s budováním infrastruktury. V tomto období proběhla v Africe demografická krize. Mohly za to války, sucho, hladomor, morové rány a několik dalších menších problémů. Během první světové války odvedli Evropané přes půl milionu lidí, kteří byli nasazeni do bojů. Další lidé padli v lokálních bojích s kolonizátory. Italové v Libyi zavraždili téměř třetinu obyvatel a Němci při potlačování vzpoury v jihozápadní Africe pobili téměř celý kmen Hererů. Z 80 000 jich zbylo pouze něco málo přes 15 000. Druhým problémem bylo suchu. V tropických savanách bylo téměř čtyřicet let, od roku 1880 do roku 1920, zeslábly deště a to mělo za následek suchu a špatnou úrodu. Nízká úroda měla za následek hladomor. Jedny z nejhorších vypukly na území Rwandy a Rovníkové Afriky. Posledním velkým problémem byly nemoci. Proběhly zde epidemie spavé nemoci a moru. Neexistují téměř žádné spolehlivé demografické údaje, ale tvrdí se, že v některých státech mohly klesnout počty obyvatel až o třetinu (J.Iliffe, Afrika a Afričané, 2001, s. 239–256).

8 Dekolonizace

8.1 Předehra osamostatnění

Kolem roku 1950 v Africe prudce rostl počet obyvatel. Jedním z důvodů bylo, že se hodně snížila úmrtnost. Ubývalo epidemií a pohrom a byly objeveny nové dostupné léky a očkování. Mezi lety 1950–1990 se průměrná délka života v Africe zvedla z 39 let na 52. Také se zvýšila porodnost díky tomu, že ubylo neplodných žen. V padesátých letech dvacátého století začali mít kolonizátoři rozdílné představy o tom, co bude dále s jejich koloniemi. V jednotlivých státech sílila nacionalistická hnutí, ta se snažila na sebe strhnout ústřední moc a vytvořit moderní národní státy. Díky neustálému růstu populace bylo stále více finančně náročné kolonie udržovat. Právě kvůli financím Britové dospěli k názoru, že už se jim držet kolonie nevyplatí, také už se nevyplácelo stavět se nacionalistickému odporu. Britové, Francouzi i Belgičané se rozhodli převést rostoucí problémy Afriky na africké nástupce, pouze Portugalci se rozhodli bojovat (J.Iliffe, *Afrika a Afričané*, 2001, s. 293–303), (R. Reid, *Moderní dějiny Afriky*, 2013, s. 244–260).

Tabulka 3: Růst populace ve vybraných afrických městech (1931 - 1960)

Město	1931	1950	1960
Kinshasa	27 000	199 000	510 000
Addis Abeba	300 000	350 000	500 000
Dakar	92 000	180 000	380 000
Dar es Salam	23 000	80 000	164 000
Chartúm	176 000	210 000	380 000
Nairobi	30 000	119 000	344 000
Lagos	127 000	250 000	600 000

Zdroj: J. Záhořík, *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*, 2012, s. 45

8.2 Osamostatnění

Počáteční hybná síla, která vedla k osamostatnění byla největší na severu Afriky. Prvním samostatným státem se stala v roce 1951 bývalá italská kolonie Libye. Na území Maghribu Francouzi vzdorovali do roku 1954, poté byla v Tunisku a Maroku vyhlášena samospráva a osamostatnění se tyto státy ještě společně se Súdánem dočkaly o dva roky později v roce 1956. Oslabení Francie využili v Alžírsku, aby zde rozpoutaly nepokoje.

Tohoto departmentu se ovšem Francouzi nechtěli vzdát a vzdorovali až do roku 1962. V západní Africe k žádnému násilí nedocházelo. Na Zlatém pobřeží působila nacionalistická strana CPP, která spoluvládla s Brity. Ghana a Guinea se své nezávislosti dočkaly ještě do konce padesátých let, konkrétně v roce 1957 a 1958 (K: Lacina, Nejnovější dějiny Afriky, 1987, s. 473–578), (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 273–404).

Následoval rok 1960, kterému se příhodně přezdívá rok Afriky. V tomto roce došlo své nezávislosti celkem třináct států. Hodně z těchto států jsou státy bývalé Francouzské federace, která byla Západní (AOF) a Rovníková (AEF). Francouzský prezident Charles de Gaulle dal těmto koloniím v roce 1958 na výběr mezi osamostatněním a další spoluprací. První možnost si zvolila pouze Guinea, jenže federace se stejně nakonec rozpadla, proto všechny její bývalé státy získaly samostatnost v roce 1960. Nigérii způsobil osamostatnění boj o nástupnictví po Britech a došlo tak k vnitřnímu rozdělení. Celkem špatně dopadlo také belgické Kongo. Zde nebyla žádná vláda a proto Belgičané uspořádali rychlé volby, jenže zde kandidovalo přes 100 stran a vítězná strana měla pouze něco přes 20 procent. Vzniklo zde několik skupin a konflikty různých ozbrojených skupin trápí Kongo dodnes (K: Lacina, Nejnovější dějiny Afriky, 1987, s. 473–578), (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 273–404).

Ve východní Africe dekolonizaci doprovázelo násilí a v centrální Africe toto násilí bylo ještě větší. Roku 1961 vznikl nový stát Tanzanie, která byla utvořena spojením Tanganiky a Zanzibaru. V roce 1962 se osamostatnila Rwanda, Uganda a o rok později Keňa a v roce 1964 Malawi. V centrální Africe fungovala Středoafriická federace, bylo zde také několik nacionalistických stran a vznikly občanské nepokoje. V roce 1963 se tato federace rozpadla, protože pro kolonizátory bylo příliš drahé se bránit. Z Ňaska a Severní Rhodésie se stala Zambie a Malawi. Dlouho se držely portugalské kolonie. Až roku 1975 se osamostatnila Angola a s ní ještě Kapverdské ostrovy. O pět let později získala nezávislost Zimbabwe poslední britská kolonie. Angola poskytla základnu partyzánům ze sousední Jihozápadní Afriky, dnešní Namibie, která tak vybojovala nezávislost na Jižní Africe jako poslední v roce 1990 (J. Iliffe, Afrika a Afričané, 2001, 293–303), (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 273–404), (J. Záhořík, Ohniska napětí v postkoloniální Africe, 2012, s. 39).

9 Genocida Rwanda

9.1 Předehra občanských nepokojů

Rwandu společně se sousedním Burundi ovládala nejmenší koloniální mocnost Belgie mezi lety 1919–1962. Belgičané tyto kolonie získali od Německa na základě smluv po první světové válce. Konkrétní podoba vlády se zde utvořila až kolem roku 1925. Neexistovala zde velká města, obyvatelé byli roztroušeni po menších vesnicích a bylo tak velmi složité udělat sčítání lidu. Ze všech obyvatel zde bylo přibližně 85 % Hutuů, kteří se věnovali především zemědělství a 14 % Tutsiů, jejichž zdroj obživy bylo hlavně pastevectví. Ve dvacátých letech dvacátého století zde vypukly hladomory způsobené válkou, které poté Belgičané pomohli do jisté míry vyřešit díky přivezení nových plodin. Odhaduje se, že roku 1924 zde žilo něco kolem tří milionů lidí. V následujících desetiletích se sčítání zpřesňovala a roku 1955 zde žilo 4 300 000 obyvatel, z toho ve Rwandě 2 300 000 a v Burundi 2 000 000.

Tutsiové zde měli za belgické nadvlády nejvyšší status. Evropané je považovali za inteligentní a bližší evropské rase než Hutuové. Tutsijská aristokracie byla roku 1923 povýšena do role skutečných vládců země a Hutuové byli odsouzeni do role poddaných druhé kategorie. Belgičané se zavázali k tomu, že budou respektovat instituce původních obyvatel, ale úplně to nefungovalo. Pro Tutsie z toho pramenily výhody, jako distribuce vzdělání, bohatství a moci. Pierre Ryckmans, belgický zástupce, prohlásil, že Tutsiové jsou předurčení k vládnutí. Před kolonizací byli sice Tutsiové ve vedoucích pozicích, ale vztah s Hutui byl jako vztah mezi centrem a periferií, až Belgičané je postavili do opozice. Předtím toto rozdělení mělo pouze sociální status. Tutsi se mohl stát Hutuem například tak, že získal velké množství dobytka. Tutsijští náčelníci byli dosazeni Belgičany i tam, kde neměli žádnou historickou legitimitu. Bylo to zásadní nepochopení sociální reality a zadělalo to na pozdější občanské nepokoje. Základům rasismu také napomohli katoličtí misionáři, kteří zde distribuovali vzdělání, ovšem pouze dětem Tutsiů (J. Záhořík, *Dějiny Rwandy a Burundi*, 2012, s. 63–91).

Roku 1952 nastaly reformy. Počítalo se s větším zastoupením Hutuů v lokálních a regionálních radách. Ještě o čtyři roky později působil v Nejvyšší radě země jeden Hutu a třicet jedna Tutsiů. Po druhé světové válce vznikl kontrast mezi bohatstvím Tutsiů a chudobou Hutuů. Vznikl Hutuský manifest, což byl dokument, který sloužil jako akcelerator sociálního hnutí. Dokument rozdělil rasovou otázkou do tří rovin, politický monopol, socioekonomický monopol a kulturní monopol. Například některé funkce byly rezervovány pouze pro Tutsie a právě Hutuský manifest propagoval Hutue, aby nebyli v útlaku a dostávali se také do těchto pozic. Belgičané se snažili požadavky plnit, ovšem roku 1958 rada prohlásila, že žádný rasový problém neexistuje. Čím více rostlo Hutuiské emancipační hnutí reagovaly na to na to Tutsijské elity odmítavě. Hutuská sociální revoluce nebyla belgickou správou nijak omezována. Náčelníci Tutsiů byli odvoláváni a nahrazováni Hutui. Problém byl v tom, že umělá instalace nových náčelníků přinesla přerušování tradičních vazeb a vztahů v některých regionech. Mezitím si násilnosti vyžádaly odchod tisíce Tutsiů do sousední Ugandy. Do roku 1960 to bylo až 22 tisíc (J. Záhořík, Dějiny Rwandy a Burundi, 2012, s. 92–109).

Uprchlíci ze Rwandy a Burundi sehráli významnou úlohu v rozvoji občanských válek. První náznaky genocidy nastaly roku 1959. První útoky v březnu roku 1961 a červenci 1962. Vojenský útok vedený z Burundi předznamenal rozsáhlé zabíjení desítek tutsijských farmářů, intelektuálních elit, obchodníků a politiků. Uprchlí Tutsiové byli nazýváni inyenzi, v překladu šváby. Později se toto označení rozšířilo na celou jejich populaci. Na přelomu let 1963 a 1964 bylo vyvražďeno celkem deset tisíc Tutsiů. Všichni tutsijští politici, kteří přebývali na území Rwandy byli zatčeni a popraveni. Reakce zahraničí na tyto události byla poněkud rozporuplná, pouze Švýcarsko žádalo vyšetření těchto incidentů. Důležitou postavou tohoto období byl první volený prezident Gregoire Kayibanda. Byl to původem Hutu a vyznával protitutsijskou politiku. Jeho režim však roku 1972 začal ztrácet legitimitu. Snažil se udržet u moci tím, že poukázal na nebezpečí hrozící ze sousedních zemí v podobě tutsijských inyenzi. O rok později se odehrál útok ozbrojených tutsijských skupin z Burundi. Tento útok vyvolal novou vlnu protitutsijských masakrů a perzekucí ve Rwandě (J. Záhořík, Dějiny Rwandy a Burundi, 2012, s. 110–116).

Pátého července 1973 nastal první vojenský převrat.. Prezident Kayibanda byl zatčen a odsouzen k domácímu vězení. O tři roky později zemřel na následky tvrdého zacházení. Během převratu údajně zemřelo 55 důstojníků, právníků a obchodníků. Některé zdroje ovšem tvrdí, že nezemřel nikdo. Novým prezidentem se stal Juvénal Habyarimana, který zde také hrál významnou roli. Stejně jako jeho předchůdce prakticoval hutuskou politiku a podporoval Hutu také v bojích v sousední Burundi. Za Habyarimanova režimu Rwanda celkem prosperovala. Roku 1960 patřila mezi nejchudší země, zatímco v roce 1990 měla HDP srovnatelné s Čínou. Během osmdesátých let byla země na poměry Afriky celkem vyspělá, ovšem problém nastal poté, kdy klesla cena kávy a místní ekonomika se dostala na pokraj kolapsu. Z politického hlediska byla po celou dobu Habyarimanovi vlády situace konstantní, až do roku 1988. Základy pro genocidu byly vytvořeny již roku 1990. Nastalo mediální rozpoutávání nenávisti a mezinárodní veřejnost nedokázala včas reagovat na militarizaci ve Rwandě. Během let 1990 až 1994 byly několikrát uzavřeny mírové dohody a následně zase porušeny. V tomto období nastala také francouzská vojenská intervence (J. Záhořík, Dějiny Rwandy a Burundi, 2012, s. 116–124).

9.2 První masakry Tutsiů

Invaze ugandských Tutsiů vyvolala vojenskou a propagandistickou reakci Habyarimanova režimu. Bylo prohlášeno, že invaze povede k návratu tutsijské dominance. Během tří let došlo celkem ke třem masakrům.. Roku 1990 zemřelo přibližně 300 Tutsiů, o rok později byl další a třetí v roce 1993 byl už předzvěstí genocidy. Masakry během těchto let si vyžádaly několik tisíc obětí. Ovšem situace byla pořád relativně klidná oproti tomu co nastalo v roce 1994. Pro mezinárodní společenství to stále nebyl důvod zabývat se případnou genocidou. Kromě francouzské podpory spoléhal Habyarimanův režim také na vojenskou intervenci zairského prezidenta. Ta ovšem skončila fiaskem. Díky nedisciplinovanosti se vojáci věnovali spíše loupení, znásilňování a terorizování místního obyvatelstva.

Další důležitou postavou rwandských dějin je Paul Kagame. Tento muž byl původem Tutsi a založil RPF (Rwandan Patriotic Front). Kagame pobýval v USA, ale roku 1990 se vrátil zpět do vlasti kvůli smrti několika generálů RPF. Rwandská vlastenecká fronta byla složená z uprchlých Tutsiů a působila především v sousedních státech. Až roku 1992 se povedlo oslovit i Tutsie ve Rwandě. Pro její fungování byla důležitá i tut-

sijská diaspora v USA a Evropě, jelikož pro ně byla zdrojem financí. Založení RPF bylo i přes porážku roku 1990 důležitým momentem pro budoucí vývoj ve Rwandě. Mezinárodní veřejnost se pokoušela zprostředkovat příměří na neutrální půdě. USA a Francie byli v roli mírových aktérů pod záštitou OSN. Spojeným státům se podařilo přesvědčit Ugandu, aby přestala podporovat rebely a Francie měla vliv na Habyarimanův režim. Vliv Francouzů na prezidentův režim byl velmi významný a jeho podpora téměř bezmezná. Podpořili je dodávkou zbraní z Egypta v hodnotě šest milionů dolarů a o něco později zprostředkovali zbrojní kontakt s JAR za necelých sedm milionů dolarů. V roce 1992 už bylo jasno, že bez nějakého vnějšího zásahu k uklidnění situace nedojde (J. Záhořík, Dějiny Rwandy a Burundi, 2012, s. 125–133).

9.3 Genocida 1994

Osudný den nastal 6. dubna 1994. Prezident Habyarimana letěl na závěrečné kolo mírových pohovorů, kde se setkal s prezidenty Tanzanie, Burundi, Ugandy a viceprezidentem Keni. Habyarimana letěl zpět do vlasti společně s prezidentem Burundi, když se chystali na přistání v Kigali zasáhly jejich letadlo dvě střely z nedalekého letiště, pád letadla nepřežili. Ihned po útoku se začali objevovat teorie o tom, kdo za atentátem stojí. Jednou z teorií bylo, že za útokem stojí RPF, jelikož měli zájem na pádu prezidentova režimu. Další teorie byla, že za útokem stojí přímo prezidentská garda, jelikož letiště bylo hlídané a oni měli k němu nejlepší přístup. Konspiračních teorií bylo mnoho a všichni se obviňovali navzájem.

Na celé situaci byla pozoruhodná časová posloupnost a rychlost událostí po sestřelení letadla. Už tři čtvrtě hodiny po této události se objevily na silnicích první zátarasy a to vyvolávalo otázky, zda některé složky nebyly o atentátu informovány dopředu. K pomstě ihned po incidentu vyzývalo i hutuské rádio. Vše bylo podáváno tak, aby to vypadalo, že za atentátem stojí RPF a dodávalo to tak pomstě legitimitu.. Hutuská strana měla dva proudy. Jedni chodili od domu k domu a zabíjeli inyenzi, na druhé straně byly jednotky, které se snažily masakrům zabránit. První obětí genocidy byla ministerská předsedkyně jejíž dům byla zasažen rozrušeným davem. Hlíдалo jí sice deset belgických vojáků, ale ti byli donuceni složit zbraně a poté byli odvezeni do nedalekého tábora a zabiti. Tato událost přiměla zbytek belgických jednotek UNAMIR ke stažení do vlasti. Pár dní po atentátu byla jmenována nová prozatímní vláda, ovšem většina před-

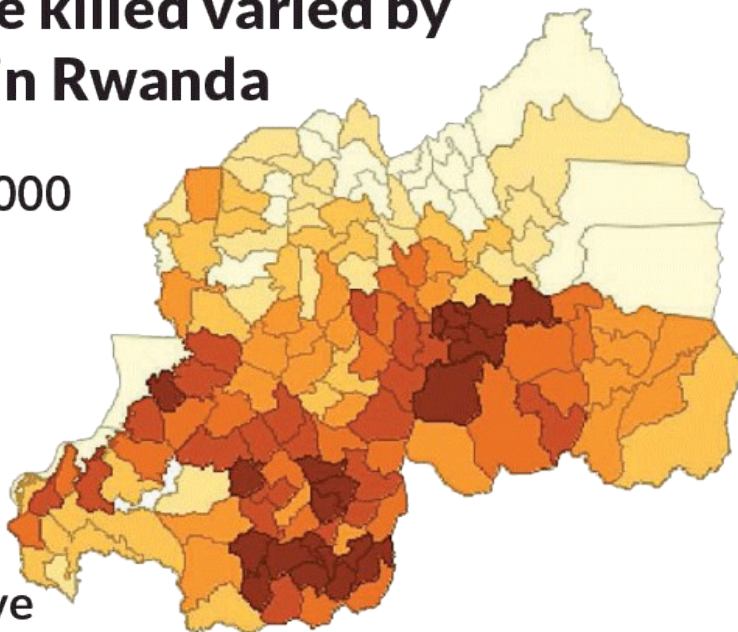
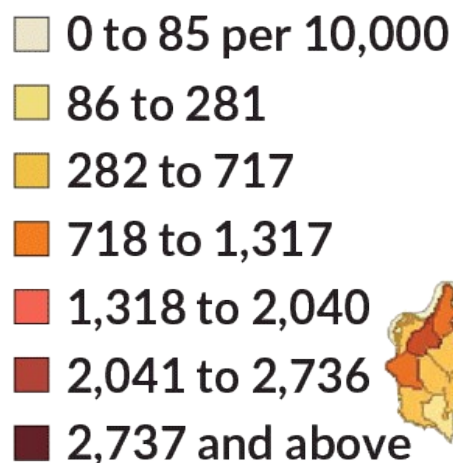
stavitelů měla větší či menší zaujetí pro konečné řešení tutsijské otázky (J. Záhořík, Dějiny Rwandy a Burundi, 2012, s. 135–143).

V této době se Paul Kagame rozhodl k pochodu jednotek směrem ke Kigali. Francouzi i Belgičané se obávali o bezpečí cizinců pobývajících ve Rwandě, proto Francouzi vyslali 190 parašutistů, kteří měli za úkol evakuovat cizince, kteří chtěli opustit zemi. Dalších 250 jednotek přidali Belgičané, jejichž cíl byl stejný. Mezitím se odehrál masakr v Gisenji, kde byla zabita téměř celá populace Tutsiů. RPF už byla připravena v Kigali zasáhnout. Paul Kagame se sešel s Roméo Dallairem, velitelem jednotek UNAMIR, aby se ujistil zda dělá OSN vše proto, aby dostala situaci pod kontrolu. Kagame usiloval o vytvoření bezpečnostních zón, kde by mohli pobývat civilisté. RPF nakonec prohlásila, že budou klidně bojovat i s Francouzi a Belgičany pokud budou genocidě jen nečině přihlížet. Dallaire se sice snažil přimět obě strany k jednání ale nebyla zde žádná vůle (R. Dallaire, Podat ruku ďáblu, 2014).

Poté genocida vypukla v plném rozsahu a v podstatě po celém území. Přesné počty ozbrojenců ve skupinách lze jen těžko odhadovat. Jednalo se o desítky tisíc, přibližně pět tisíc měla prezidentská garda a dalších padesát tisíc milice. Nejčastějšími zbraněmi byly AK-47, mačety, granáty a v podstatě cokoliv, co bylo po ruce a dalo se s tím zabíjet. Řada jedinců vstupovala do milic jen kvůli vlastnímu obohacení. Před genocidou nebylo úniku. Každá rodina byla nějak zasažena, buď jako oběti, nebo jako ti, co vraždili a nebo jen jako pozorovatelé. Občas zabíjeli i Hutuské ženy. Nejčastější strategií milic bylo vytváření zátarasů na silnicích a každý kdo chtěl projet musel ukázat občanský průkaz, ve kterém bylo uvedeno, zda je Hutu nebo Tutsi. Druhou strategií bylo chození od domu k domu a každý kdo byl Tutsi byl zabit. Smíšená manželství měla občas výjimku, a dostala možnost se vykoupit. Probíhalo zde ve velkém rozsahu znásilňování, mučení i pálení za živa. Jedinou efektivní zbraní proti genocidě byla RPF, jinak byli Tutsiové v roli bezbranné kořisti. (J. Záhořík, Dějiny Rwandy a Burundi, 2012, s. 135–143).

Na konci června stále nebylo jasné, zda mezinárodní společenství zasáhne nebo ne. Francie dostala od OSN pověření vytvořit na jihozápadě Rwandy ochranou zónu, kde byli civilisté chráněni před násilím. RPF s tímto jednáním nesouhlasila, jelikož nepovažovala Francii za důvěryhodného aktéra vzhledem k jejich předchozí podpoře Habyarimanova režimu. Vzhledem k počtu zabitých a téměř milionu uprchlíků ze země už nebylo koho chránit. Území se nazývalo Tyrkysová zóna a měla rozlohu skoro jednu čtvrtinu Rwandy. Přítomnost Francie vyvolávala rozpaky. Mysleli si, že jde o to, jak zasádnut RPF nějaký úder. Dostali se sice do center větších měst, ale zabíjení pokračovalo na zbytku území. 19. července byla v Kigali jmenována nová vláda a situace se začala uklidňovat. Spolu s ozbrojenci odcházeli ze země i další civilisté, kteří pak končili v uprchlických táborech. Celkem bylo zabito přes jeden milion lidí, z toho bylo 90 % Tutsiů, při odvetné akci RPF zemřelo dalších 200 000 Hutů. (J. Záhořík, Dějiny Rwandy a Burundi, 2012, s. 135–143), (R. Dallaire, Podat ruku ďáblovi, 2014).

Rate of people killed varied by municipality in Rwanda

Ilustrace 2: Počet usmrcených osob během genocidy podle obcí na 10 000 obyvatel

Zdroj: Science News, 2017, dostupné z: <https://www.sciencenews.org/article/rwanda-genocide-psychology-murder>

9.4 Rwanda po genocidě

Dva ze sedmi milionů obyvatel bylo po konci genocidy v pohybu mimo své domovy. Nejvíce Rwandských uprchlíků bylo v Tanzanii a Zairu. Další více jak milion lidí opustil také své domovy ale zůstal na území Rwandy. Tutsiové zde měli naději v RPF. Věřili, že je to první kro k demokracii a svobodě bez diskriminace. Ze strany Francie a Belgie zde panoval pocit provinění, že genocidě nijak nezabránili. Tutsiové se opět začali prosazovat do nejvyšších pater politiky, ekonomiky i armády a nahrazovali tak hutuské předchůdce. Mezi lety 1994–1996 proběhla kompletní přestavba společnosti a proběhlo znovuobnovení mezinárodních vztahů. Vztahy s OSN a mezinárodními subjekty byly poškozeny neochotou k zásahu. Roku 2004 proběhla ve Stockholmu mezinárodní konference o prevenci genocid. Současná vláda Rwandy už zakazuje dělení obyvatel na Hutu a Tutsi. Prezidentem se od roku 2000 stal Paul Kagame. (J. Záhořík, Dějiny Rwandy a Burundi, 2012, s. 143–155).

10 Války v Kongu

10.1 Předehra konfliktů

Demokratická republika Kongo je bývalá belgická kolonie a s rozlohou 2 345 095 km² je to druhý největší stát Afriky. Je to etnicky a regionálně pestrá země, která má obrovské nerostné bohatství. Jedná se především o naleziště diamantů, mědi, zlata, kobaltu, koltanu, uranu a tantalu. Většina těchto surovin se nachází na východě země. Také se zde nachází téměř polovina všech lesních porostů v Africe. I přes toto nerostné bohatství má země velké ekonomické problémy způsobené špatným hospodařením, tunelováním a korupcí.

Dekolonizace zde nastala v roce 1960 ale předcházely jí problémy. Nebyla zde dostatečná příprava na osamostatnění a neexistovaly zde žádné politické strany s celostátní působností a neexistoval zde pocit identity v celostátním měřítku. Dále zde byl velmi nízký počet vzdělaných lidí. Například vysokoškoláků bylo v celé zemi pouze sedmnáct. Důležitou postavou, která pomohla k dekolonizaci byl Patrice Lumumba. Tento muž založil roku 1958 MNC, což byla první politická strana, která se snažila působit po celém území Konga. Roku 1959 diskuze o dekolonizaci vyvolaly nepokoje. Belgičané v souvislosti s děním na francouzských územích museli ustoupit a roku 1960 tak došlo k osamostatnění. Ještě před vyhlášením nezávislosti se 14. 6. 1960 odtrhl stát Jižní Kasai

a působil jako de facto stát do roku 1961. První volby vyhrál Patrice Lumumba a stal se tak prezidentem. Okamžitě po vyhlášení nezávislosti začala povstání černošských vojáků proti belgickým důstojníkům a napadání bělochů. Roku 1961 byl Lumumba zavražděn. Situaci se snažila vyřešit OSN pomocí pacifické mise, kdy vyslala přes 20 000 vojáků, ovšem situaci nezvládli. Později se ukázalo, že nedostatečně politicky a ekonomicky zajištěná dekolonizace vede k občanské válce a že problémové, zejména velké a kapacitně nadějně africké země se mohou vymknout jakékoliv kontrole, včetně kontroly ze strany mocností či OSN (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 305–307).

Po letech nestability byl v roce 1965 svržen prezident a do čela státu se dostal Mobutu Sese Seko a nastolil vládu jedné strany, zestátnil těžební průmysl a další důležité sektory hospodářství. Mobutu změnil název státu na Zair. Tento název byl používán od roku 1971 do roku 1997. Situace se stala trochu stabilnější, ovšem Mobutu byl podezříván z toho, že na svých švýcarských účtech nashromáždil čtyři miliony dolarů, což byla zároveň výše státního dluhu. Po konci studené války ochladli vztahy s USA a vyvolaly požadavky na reformy. Mobutu roku 1990 vyhlásil třetí republiku. Její ústava měla otevřít cestu k demokratickým reformám. V roce 1994 v důsledku vypuknutí rwandské genocidy se na území Konga začali pohybovat uprchlíci. Proti Tutsiům vystoupily oddíly konžské armády, do ozbrojeného konfliktu zasáhla i Angola, protože Mobutův režim podporovala UNITA (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 450–457).

10.2 První válka v Kongu

S vlnou uprchlíků se do Konga dostali také rebelové. Tutsiové uprchlí ze Rwandy ovládali značnou část východního území země. Utečenci hodlali Kongo využít k přeskupení a znovu vyzbrojení. Mobutu, který s sousední Rwandě podporoval hutuský režim, vydal pokyn k odsunutí Tutsiů za hranice. Tím vyvolal vlnu rebélie, která byla za nedlouho podpořena opozičními silami. Konžští Tutsiové byli zbaveni občanství a roku 1996 bylo vydáno nařízení, aby opustili zemi. Poté přišla odvěta tutsijských milic, které přešly z ochrany svého etnika k ozbrojenému povstání proti Mobutově vládě. K Tutsiům se brzy přidali konžští disidenti a vytvořili AFDL – Alianci demokratických sil za liberalizaci Konga. V čele této aliance byl Laurent-Desiré Kabila, velký odpůrce Mobutova režimu. K povstání se dále přidaly i policejní jednotky a vojáci bojující v Angole. Konžská vláda byla oslabena a tak nedokázala proti AFDL účinně zasáhnout. Během listopadu 1996 se podařilo povstalcům ovládnout většinu provincií. V této době se vrací Mobu-

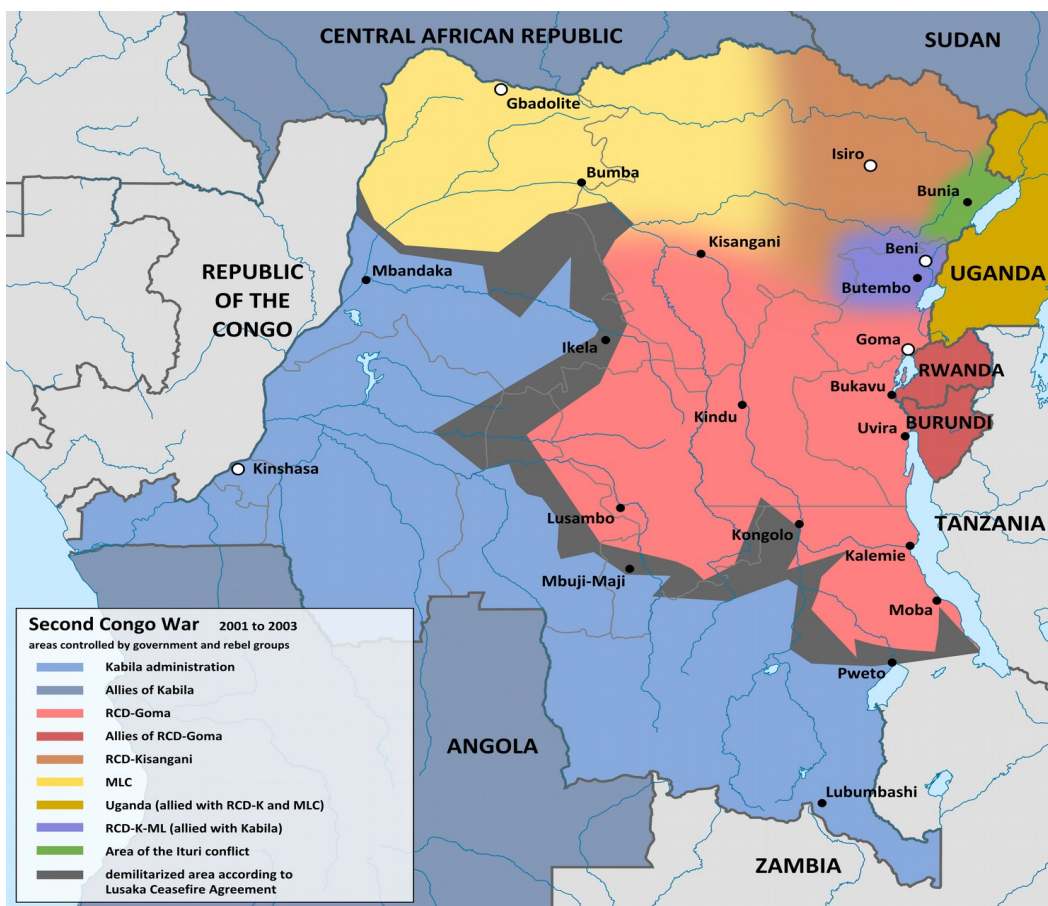
tu ze Švýcarska, kde pobýval nějakou dobu kvůli léčbě. Po jeho návratu byla konžská armáda posílena angolskými jednotkami UNITA. V lednu 1997 posílené vládní jednotky podnikly ofenzivu proti povstalcům, ovšem bez výsledku. Skupině kolem Kabila se v dubnu podařilo obsadit téměř všechna centra těžby surovin. Vládní síly už nekladly skoro žádný odpor a tak se AFDL rozhodla obsadit celou zemi. Dne 16. května 1997 došlo k obsazení hlavního města Kinshasi a o den později se Kabila prohlásil prezidentem. Mobutu utekl do Maroka, kde poté zemřel. Nový prezident Kabila slíbil oživení ekonomiky, zavedení pluralismu a vypsání nových svobodných voleb. Dále změnil název zpět na Kongo. Jeho sliby se mu většinou nepodařilo splnit a brzy se jeho režim stal velmi podobný tomu Mobutovu. Opět se zde ve velké míře objevoval klientelismus a korupce. Poté, co se stal Kabila prezidentem, se postavil proti svým dřívějším spojencům ze Rwandy. V srpnu roku 1998 propustil všechny Tutsie z vlády a představitele Rwandy a Ugandy vyzval, aby ze země odešli. Rwanda na oko požadavku vyhověla, ale mezitím se domluvila s Ugandou na novém napadení země. Bývalí Kabilovi spojenci tak podpořili formování nových revolučních sil, které měly za úkol ho svrhnout. Po zapojení ještě dalších zemí bylo zaděláno na další konflikt (J. Záhořík, Ohniska napětí v postkoloniální Africe, 2012, s. 130–135), (M. Gedlu, Subsaharská Afrika, 1998)

10.3 Druhá válka v Kongu

Druhá válka v Kongu je také někdy nazývána jako Velká africká válka a jedná se o největší a nejsložitější konflikt v moderní africké historii. Trvala celkem pět let od roku 1998 do roku 2003. Nejedná se již čistě o občanský konflikt, jelikož se do něj kromě místních ozbrojených skupin zapojilo i několik dalších států. Jedná se tedy o kombinaci konfliktu občanského a mezistátního. Celkem bylo do konfliktu zapojeno devět afrických států a dalších dvacet pět ozbrojených skupin. Díky zapojení tolika subjektů, je pochopení tohoto konfliktu poměrně složité. Hlavní příčinou těchto konfliktů byly boje o nerostné suroviny a etnické boje mezi Hutu a Tutsii. (J. Záhořík, Ohniska napětí v postkoloniální Africe, 2012, s. 130–135), (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 531–533).

Jedna z příčin znovu obnovení války již byla popsána v závěru první války v Kongu. Jedná se o to, že se proti Kabilovi obrátili jeho bývalí spojenci Rwanda a Uganda. Jejich zájem na konfliktu byl podpořen výpady hutuských extrémistů na jejich území. Skupin rebelů zde působilo mnoho. Jejich cíl byl především odstranění Kabilova režimu, zmocnit se hlavního města Kinshasi a nastolit v zemi takový režim, který by více vyhovoval zájmům Rwandy a Ugandy. Nejvýznamnější rebelské skupiny byly RDC (Konžské shromáždění za demokracii), UPC (Unie konžských patriotů) a MCL (Hnutí za osvobození Konga). Hnutí MCL bylo zároveň považováno za nejsilnější, především díky své jednotě. Na stranu rebelů se přidalo Burundi, zatímco prezidenta Kabilu podpořila Angola, Čad, Namibie a Zimbabwe. V období kolem roku 1999 bylo Kongo v podstatě rozděleno do tří částí, v každé z nich probíhala intenzivní těžba. Část byla pod kontrolou centrální vlády, východ pod kontrolou Rwandy a jejich spojenců a severovýchod pod kontrolou Ugandy a spojenců (J. Záhořík, Ohniska napětí v postkoloniální Africe, 2012, s. 130–135).

Tento stav vydržel téměř nezměněn až do konce války v roce 2003. V červenci roku 1999 bylo v Lusace navrženo příměří, jenž se nepodařilo naplnit. V únoru 2000 rada bezpečnosti rozhodla o vyslání mise MOHUC, ovšem její význam vzrostl až po konci konfliktu, navíc Kabila byl proti umístění jednotek OSN. Mezitím probíhaly neustálé boje. V lednu roku 2001 byl prezident Kabila zavražděn svým osobním strážcem, jeho nástupcem se stal syn Joseph Kabila. O rok později došlo opět k mírovému vyjednávání, tentokrát v Pretorii, ovšem opět bez výsledku. Jednání pokračovala až do července. Povedlo se vyjednat stažení zahraničních jednotek z Konga, ovšem ugandská armáda zde setrvala až do října. Stahování jednotek nevedlo k ukončení drancování nerostných surovin. Boj o nerostné suroviny navíc přilákal i různé kriminální skupiny a sítě napojené na světový obchod se zbraněmi a narkotiky. V březnu roku 2003 bylo konečně dosaženo dohody, která měla válku oficiálně ukončit. Poté došlo k integritě povstaleckých skupin do oficiální armády, ovšem nepokoje zde pokračovaly dále. Podle nepřesných odhadů si válka vyžádala přes tři miliony obětí, velká část byla civilistů, kteří umírali hlavně na důsledky války jako byl hladomor a různé nemoci. Podle počtu obětí to byl jeden z nejkrvavějších konfliktů po druhé světové válce (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 450–457).

Ilustrace 3: Území kontrolované vládou a rebelskými skupinami

Zdroj: Wikipedia, Second Congo war, 2016, dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Second_Congo_War_2001_map_en.png

10.4 Dění po válkách

V Kongu i přes oficiální ukončení konfliktu zůstávaly Hutuské milice. Pobývaly zde především proto, že se bály vrátit do Rwandy kvůli tutsijskému režimu. Zůstávaly v pralese a páchaly násilnosti na civilistech. Bylo zjištěno, že jsou zodpovědní za stovky poprav a znásilňování. Podle Amnesty International bylo v průběhu války a po jejím skončení zaznamenáno přes 40 000 znásilnění. S pomocí Evropské unie a OSN se povedlo zemi trochu stabilizovat, i přes to pořád umírají lidé důsledkem nemocí a hladomorů. Údajně až polovina z obětí jsou děti mladší pěti let. Roku 2006 Joseph Kabila znovu zvítězil ve volbách a je jako prezident působí dodnes (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 450–457).

11 Občanské války v Súdánu

Súdán byl až do oddělení Jižního Súdánu v roce 2011 největším státem Afriky. V současné době je třetí největší po Alžírsku a Demokratické republice Kongo. Súdán je často označován jako most mezi arabským světem a černošskou částí kontinentu. Polovinu populace tvoří Arabové a druhou polovinu Nilotská a Bantuská etnika. Arabové ovládají především severní část země a vyznávají islám, zatímco obyvatelé jihu vyznávají křesťanská a animistická náboženství. Súdán patří mezi velmi chudé státy, ovšem má velké bohatství v podobě ropných nalezišť (M. Šlachta, *Ohniska napětí ve světě*, 2007, s. 180–182).

11.1 Počátek konfliktu

Vznik konfliktu se datuje k roku 1955. Má tedy na rozdíl od jiných afrických konfliktů opravdu dlouhou historii. Jedná se o etnicko-náboženský konflikt a bojovalo se především o politickou a ekonomickou moc. Samotný Súdán vznikl v osmdesátých letech devatenáctého století sjednocením místních kmenů a vytvoření jednotného státu. Ten byl roku 1896 zničen silami Anglie a Egypta a nahrazen Anglo-egypťským Súdánem. Významná etapa vývoje byla mezi lety 1898–1947, kdy se utvářela dnešní koncepce súdánské společnosti, administrativy a identity. Ovšem na severu jinými způsoby než na jihu. Roku 1930 došlo k rozvinutí jižní politiky, která počítala s tím, že se v budoucnu jih oddělí (M. Šlachta, *Ohniska napětí ve světě*, 2007, s. 180–182).

Samotný konflikt začal roku 1955 vzpourou armády v jižních provinciích a projevil se faktor rozporů mezi arabským obyvatelstvem a křesťany. O rok později došlo k vyhlášení nezávislosti. Mezi lety 1960–1961 někteří obyvatelé jihu opustili svou zemi. Usadili se v sousedním Kongu a sdružili se pod název SACDNU – Súdánská africká národní unie uzavřených okresů. Jejím cílem bylo vyhlášení nezávislosti jihu. V lednu 1963 se název zkrátil pouze na SANU a až s formováním jednotek s názvem Anyanga jejími lídry lze hovořit o skutečném počátku občanské války. Roku 1965 vzniká další skupina s názvem ALF – Azánská osvobozenecská fronta. Poté se slučuje se SANU, název sloučené skupiny zůstává ALF. Vedení této skupiny se v roce 1966 přesouvá z exilu do Jižního Súdánu. ALF získala finanční a logistickou podporu z Etiopie, Konga a Středoafričské republik. Roku 1968 proběhla addisabebská konference, kde probíhalo mírové jednání a také jednání o zapojení jednotek Anyanga do regulérní Súdán-

ské armády. Anyanga se tedy stala součástí armády a nastalo období relativního klidu. Mezi lety 1980–1983 začala na jihu působit povstalecká skupina s názvem Anyanga 2 a také SPRP – Súdánská revoluční strana. Rok 1983 byl vyvrcholením rozporů mezi vojensko-politickými představiteli Jižního a Severního Súdánu a počátek druhé fáze občanské války. Významnou roli zde hrála SPLA – Súdánská lidová osvobozenecská armáda. Válka byla dlouhodobým terčem kritiky ze strany mezinárodní veřejnosti i sousedních států. Pro sousední státy představovala největší problém vlna uprchlíků hledající nový azyl. V devadesátých letech probíhaly různé vojenské operace, protiofenzivy obou stran, ovšem válka stále neměla žádné východisko. Zajímavostí je že v tomto období poskytl Súdán útočiště jednomu z nejznámějších teroristů Usámu bin Ládínovi. Roku 1996 vznikla NDA – Národní demokratická aliance a vyslovila se pro společný program na obnovu Súdánu. Ve zhruba stejné době začala působit také organizace SAF, která chtěla svrhnout islámský režim v hlavním městě Chartúmu. Moderní a současná historie není jen érou válek několika entit ale i období snah o nalezení kompromisu a pokud možno pro všechny strany ideální podobu Súdánského státu (J. Záhořík, Ohniska napětí v postkoloniální Africe, 2012, s. 100–116), (J. Klíma, Dějiny Afriky, 2012, s. 34–342).

11.2 Konflikt v Dárfúru

Tento konflikt začal roku 2003 a s větší či menší intenzitou trval celé desetiletí. Faktory byly vnitropolitické, regionální, ideologické i enviromentální. Dárfúr je oblast na západě Súdánu, která je z jedné strany obývána Araby a z druhé strany nearabskými národy, které ovšem přijaly islám a ovládají arabštinu. Velkým problémem tohoto konfliktu byl přístup k vodě a nerostnému bohatství. Konflikt vyrůstal z několika odlišných, ale navzájem propojených konfliktů. Jedním z nich byla válka mezi vládou v Chartúmu a dvěma dárfúskými skupinami rebelů a druhý byla válka severu proti jihu. Konflikt byl mezi SLA a JEM. Zaútočili na vládní pozice v Chártúmu. Prezident použil skupinu Džanzavíd. Tato skupina měla sice primitivní vybavení a pohybovala se především na koních, ovšem vyznačovala se velkou krutostí, vypalováním a rabováním. V roce 2005 se do konfliktu zapojil i Čad a rok později byla vyslána mise UNAMID. Úkol této mise bylo nastolení míru a bylo vysláno 26 000 vojáků OSN. Roku 2007 obvinila OSN súdánskou vládu z porušování lidských práv. Mezinárodní trestní soud podal deset obvinění z válečných zločinů proti prezidentovi Umaru al Bašírovi. Mezi těmito obviněními bylo třikrát obvinění z genocidy. Dále byly objeveny důkazy, že i přes embargo do-

dává Čína do Súdánu zbraně. I přes vydání zatykače vyhrál prezident roku 2010 volby, ty byly ovšem považovány za nedemokratické (e-polis.cz, Dárfúr – příčiny probíhajícího konfliktu, K. Prokopová, 2010), (K. Binková, J. Krahulec, Vznik, průběh a důsledky občanské války, s. 9–10).

11.3 Současný Súdán

Od 9. července 2011 se Súdán dělí na dva – Severní a Jižní. O rozdělení rozhodli v referendu obyvatelé jihu. Předpokládalo se, že rozdělení bude znamenat mír. Poslední týdny před rozdělením byly stále nepokoje kvůli ropě, která se nacházela na demarkační linii. Z regionu uprchlo na konci května přes 150 000 lidí a hrozily tak podobné čistky jako v Dárfúru. Za týden armáda spálila a zničila třetinu domů civilistů. Celkem dvě občanské války si vyžádali přes 1,5 milionu obětí. Opět i zde jsou čísla velmi nepřesná. Dnes je zde více než milion uprchlíků a roku 2013 vypukla občanská válka i v Jižním Súdánu. Jednalo se o boj etnických skupin Dinků a Nuerů. Dále zde probíhají boje o jídlo. Podle OSN je zde největší potravinový nedostatek v celé Africe. Dvě třetiny lidí trpí nedostatkem jídla a v některých regionech polovina obyvatel trpí podvýživou. Situaci se zde snaží řešit několik neziskových organizací a další mise ze strany OSN (idnes.cz, Jižní Súdán svírá hlad, 2017).

Ilustrace 4: Rozdělení Súdánu na Jižní a Severní

Zdroj: Novinky.cz, dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/svet/225433-nejnovejsi-stat-na-svete-ponese-nazev-jizni-sudan.html>

12 Etiopie a Eritrea

Etiopie patří mezi jedny z nejchudších zemí světa a nachází se ve velmi nestabilním regionu, který se nazývá Roh Afriky. Zároveň je to jedna z nejzajímavějších zemí z hlediska studia etnicity. Je to také země zasažená interními i regionálními konflikty přesahující její hranice. Je zde velký nacionalismus, především eritrejský, somálský a oronský, což často vedlo k občanským konfliktům.

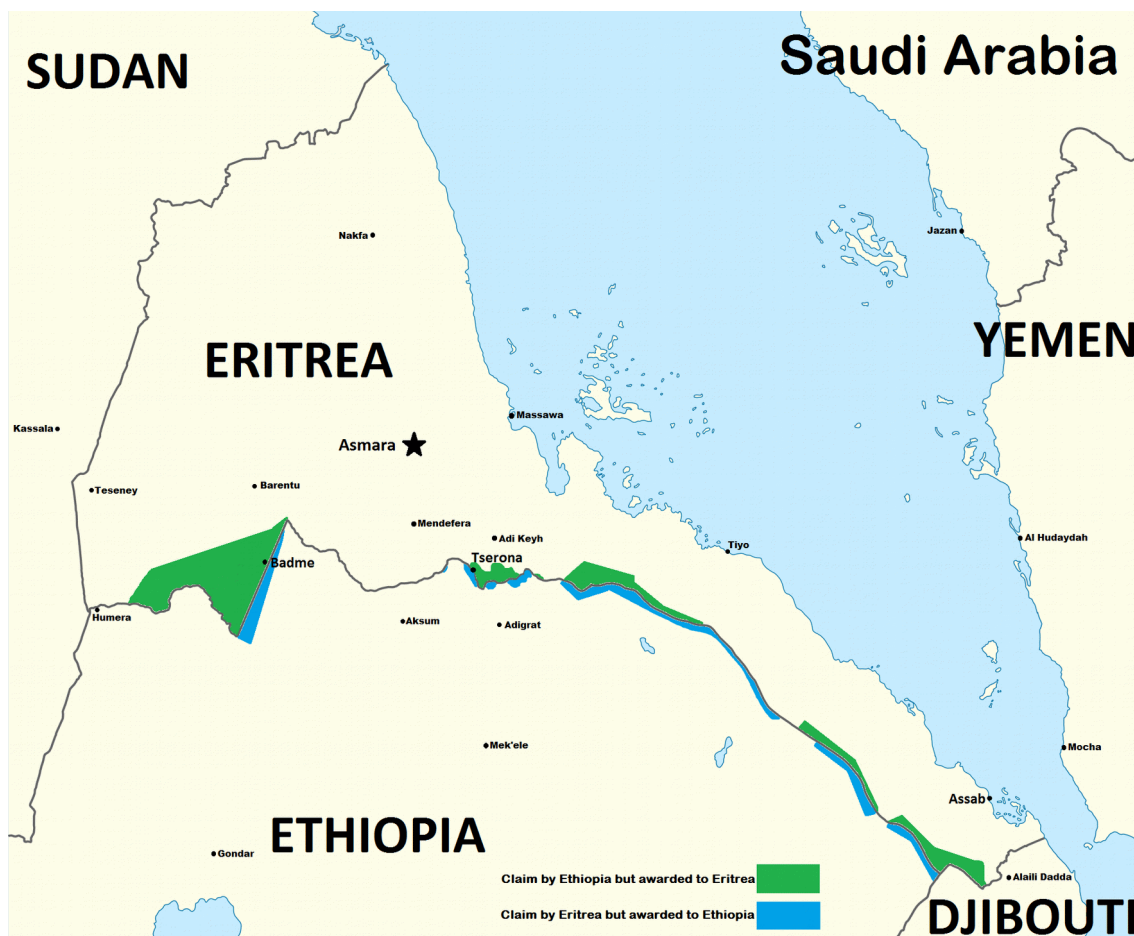
Etiopie měla oproti zbytku afrických států hodně odlišnou historii, nebyla nikdy kolonizována. O moderním etiopském státu můžeme mluvit přibližně od roku 1855, kdy území začalo být spravováno nějakou centrální mocí. Významné období bylo za vlády Haile Selassieho. Ten byl v čele státu mezi lety 1930 až 1974 a snažil se zemi modernizovat podle západního vzoru. Roku 1952 se stala součástí federace Eritrea. Už v této době existovalo v Eritrei hnutí organizovaného odporu. Nejdříve se projevovalo proti Britům a poté proti etiopské správě. K otevřenému střetnutí s vládou došlo až v polovině roku 1962. Impulzem ke vzpouře bylo zrušení federace a vyhlášení Eritreje novou etiopskou provincií. Z tohoto důvodu vznikla ELF, Eritrejská osvobozená fronta, později EPLF. Během několika let se tak část území v podstatě nacházela pod vládou separatistů. Roku 1974 se stal státní převrat, kdy se k moci dostali komunisté a také nastal etiopský protiútok, který ovšem na situaci nic nezměnil. EPLF účinně vzdorovala i několikanásobné etiopské převaze. Z etiopské armády odcházeli dezertéři eritrejského původu a přidávali se na stranu partyzánů. Také na etiopské straně docházelo k aktivizaci hnutí odporu proti vládě. Zejména Tigrájská osvobozená fronta a Oromská osvobozená fronta, ty koordinovaně přispěly k pádu komunistického režimu (J. Záhořík, Ohniska napětí v postkoloniální Africe, 2012, s. 159–217). (L. Mojdl, Etiopie, 2005, s. 84–87).

Válku umožnil ukončit útekem komunistický diktátor Mengistu Haile Mariama v květnu roku 1991. V Eritrei se přenesla moc do rukou EPLF. Po vzájemné dohodě s Etiopií došlo k referendu pod dohledem mezinárodních organizací (OSN, OAJ a Arabské ligy). Referendum proběhlo 23–25 dubna 1993 a bylo rozhodnuto o oddělení od Etiopie, které se uskutečnilo 24. května 1993. Eritrea se tak stala poprvé ve své historii samostatným státem a téměř okamžitě dosáhla mezinárodního uznání (L. Mojdl, Etiopie, 2005, s. 84–87).

12.1 Země po rozdělení

Po ustanovení nového parlamentu roku 1995 a inauguraci prezidenta se znovu rozhořely rozsáhlé a nebezpečné konflikty. Vláda byla obviněna z nelidského zacházení s politickými vězni. Objevily se však také etnické a náboženské spory, jenž byly řešeny ozbrojenými represivními akcemi. Mnohé islámské organizace se snažily prosazovat své náboženské názory, některé z nich dokonce volaly po džihádu. Somálská islámská unie se přihlásila k teroristickým útokům v addisabebeských hotelech a vyhrožovala ozbrojenými útoky proti dalším cílům. Nejzávažnější střetnutí nastalo v květnu 1998. Vzájemně na sebe zaútočily etiopské a eritrejské jednotky v oblasti hranic. Eritrea měla totiž obavu z ohrožení své nezávislosti. Další boje následovaly na počátku roku 1999 a v dubnu roku 2000.

Otázka demokracie a lidských práv je zde neustále aktuální. Stále se zde objevují teroristické útoky ze strany separatistických hnutí. Terčem muslimských násilností se stávají ortodoxní křesťané, především Amharové a Tigrajové spolu s částí Oromů. Většina obyvatel si však uvědomuje, že separace by nevedla k lepší životní úrovni. Dříve byla Etiopie navenek jednotnější, v současné době se separace nachází tam, kde by bylo potřeba vzájemné spolupráce a respektu. Tato situace vyvolává otázky, zda je funkční držet pohromadě něco, co evidentně nefunguje a proti čemu se staví značná část obyvatel. Situace je těžká i v ekonomice. V některých oblastech se střídají velká sucha s velkými záplavami. Také sem míří mezinárodní pomoc, je ovšem ztížená špatným stavem místní infrastruktury (L. Mojdl, Etiopie, 2005, s. 81–83), (J. Záhořík, Ohniska napětí v postkoloniální Africe, 2012, s. 159–217).

Ilustrace 5: Problematické oblasti na hranici Etiopie a Eritree

Zdroj: The East Africa monitor, 2018, dostupné z: <https://eastafricamonitor.com/un-to-blame-for-ethiopia-eritrea-border-crisis-analyst-says/>

13 Závěr

Války, konflikty a státní převraty se dotkly téměř všech států Afriky. Tyto problémy neustále brzdí kontinent v rozvoji. Vyhnuly se pouze několika málo státům, ve kterých je díky tomu prokazatelně vyšší životní úroveň. Problematika občanských válek v Africe je značně komplexní. U většiny konfliktů, které proběhly nebo na kontinentu stále probíhají nelze určit jednoznačnou příčinu. Ve většině případů je těch příčin hned několik. Současné dění v Africe je do jisté míry stále ovlivňováno koloniální minulostí. Právě po dokončení dekolonizace můžeme sledovat největší nárůst válek a menších či větších konfliktů. Za jednu z příčin můžeme označit nepřírodně vytyčené hranice kolonizátorů, ovšem více jak polovina konfliktů byla vedena vnitrostátně.

Za nejvýznamnější faktory občanských konfliktů tedy považujeme etnickou a náboženskou identitu, boj o politickou moc a boj o nerostné bohatství jednotlivých zemí. K těmto faktorům je většinou potřeba k vypuknutí konfliktu součinnost ještě několika dalších faktorů. Jedná se především o krizi státu, krizi vládnutí a krizi identity, přičemž všechny zmíněné krize chápeme jako vzájemně provázané a spolupůsobící jevy. Tyto krize mohou mít ještě několik variant. Například u krize státu se můžeme setkat s tím, že stát má příliš silnou roli, jako v případě Etiopie, nebo příliš slabou nebo dokonce absentující roli, jako v případě Súdánu. Pokud tedy stát vstupuje až příliš do života jeho obyvatel, tak se mohou vytvořit skupiny, které se s takovou vládou neztotožní a může se vyskytnout konflikt. Naopak slabý stát není schopný zajistit základní funkce a kontrolní mechanismy, které by konfliktům předcházely.

V řadě zemí zmítaných vnitřním konfliktem se hroutí státní monopol na organizované násilí a válka se dostává do soukromých rukou. V postmoderním konfliktu bojují vedle vládních vojsk různé polovojenské skupiny, jež jsou definované kmenově nebo nábožensky. Jejich vojenské aktivity jsou často zájmově propojeny s mnohdy rozsáhlou kriminální činností jako je loupení, únosy, pašování embargovaných materiálů a zbraní, obchod s drogami, rozkrádání a prodej humanitární pomoci. Často se také setkáváme s tím, že se tyto skupiny dopouštějí těch nejhorších zločinů proti lidskosti.

Občanské války si za celou dobu trvání vyžádali už velké množství obětí, stály hodně peněz a měly obrovský ekonomický dopad. K tomu, aby se situace uklidnila a žádné další konflikty nevznikaly, je potřeba posílení demokracie a decentralizace států, princip spravedlnosti při rozdělování zisků z těžby surovin, depolitizace etnicity a posílení občanské společnosti. Je zřejmé, že řada afrických států je teprve na začátku tohoto procesu. V poslední řadě budou africké konflikty dále ovlivňovány globálním kontextem, jak jsme mohli vidět na příkladu súdánského Dárfúru nebo Konga. V současné době však lze předpokládat, že světové mocnosti a mezinárodní organizace budou mít zájem na udržení míru v afrických zemích. Motivací by měly být ekonomické důvody a také náprava jejich selhání v minulosti, jako například při genocidě ve Rwandě.

Cílem této bakalářské práce bylo vymezení pojmu občanské války, stručné popsání africké historie a analýza vybraných konfliktů. Cíle práce se podařilo naplnit vzhledem k poměrně velkému množství dostupné literatury a šířky celého tématu bakalářské práce. U čtyř vybraných konfliktů jsem se snažil vybrat takové, které se příčinami vzniku alespoň trochu liší. Tento cíl se mi také celkem podařilo naplnit. Rwandský konflikt měl především etnické příčiny, které vyústily v genocidu. Konflikt v Kongu měl podobné etnické příčiny jako ve Rwandě, ovšem kromě nich k válce ještě významně přispěl boj politických elit o moc a boj o těžbu a zpracování nerostných surovin. Válka v Súdánu už se od předchozích dvou výrazně lišila. Hlavní problém zde tvořil konflikt arabského severu a křesťansko-animistického jihu, který byl ještě podpořen bojem o ropu a vyústil v rozdělení státu. Poslední konflikt už se lišil jen tím, že Etiopie měla výrazně jiný historický vývoj oproti ostatním státům. Zde mezi nejvýznamnější faktory patřil velký nacionalismus a separatismus ze strany obyvatel Eritree a příliš silná role států. Kromě těchto příčin se objevily i náboženské faktory, které způsobovaly konflikty především na území u hranic se Somálskem. Závěrem tedy mohu říci, že se mi mnou vytyčené cíle práce povedli naplnit a práce mi pomohla více pochopit poměrně složitou problematiku občanských konfliktů v Africe.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BINKOVÁ, Kristýna a Josef KRAHULEC. *Vznik, průběh a důsledky občanské války*. Brno, 2016. Univerzita obrany, Fakulta vojenského leadershipu

DALLAIRE, Roméo. *Podat ruku ďáblovi: příběh poslední genocidy 20. století*. Praha: Malvern, 2014. ISBN 978-80-87580-81-3

GEDLU, Mesfin. *Subsaharská Afrika: problémy demokracie, nacionalismu a mezinárodních vztahů*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998. ISBN 80-858-6442-8

ILIFFE, John. *Afrika a Afričané: dějiny kontinentu*. Praha: Vyšehrad, 2001, s. 228-256. ISBN 80-7021-468-6

KLÍMA, Jan. *Dějiny Afriky. Dějiny Afriky*. Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 62-78, 91-116, 273-404, 450-457, 531-533. ISBN 978-80-7422-189-7

LACINA, Karel. *Nejnovější dějiny Afriky*. Praha: Svoboda, 1987, s. 473-578

MOJDL, Lubor. *Etiopie: Stručná historie států*. Praha: Libri, 2005. Stručná historie států. ISBN 80-727-7221-X

OLIVER, Roland. *The African experience: from Olduvai Gorge to the 21st century*. 2nd ed. Boulder, Colo.: Westview Press, 2000, s. 215. ISBN 978-0813390420

REID, Richard J. *Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost*. Praha: Grada, 2011, s. 30-37, 128-163, 244-260. ISBN 978-80-247-3079-0

ŠLACHTA, Mojmír, Tomáš BURDA a Milan HOLEČEK. *Ohniska napětí ve světě*. Praha: Kartografie Praha, 2007, s. 180-182. ISBN 978-80-7011-926-6

ZÁHOŘÍK, Jan. *Dějiny Rwandy a Burundi*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 63-116. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-175-0

ZÁHORÍK, Jan. *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*. Praha: Karolinum, 2012, s. 14-45, 63-77, 100-116, 130-135, 159-217. ISBN 978-80-246-1961-3

Internetové zdroje

BOWER, Bruce. *A look at Rwanda's genocide helps explain why ordinary people kill their neighbors* [online]. 8.9. 2017 [cit. 2018-06-12]. Dostupné z: <https://www.sciencenews.org/article/rwanda-genocide-psychology-murder>

BROOKS, Aaron. *UN to blame for Ethiopia-Eritrea border crisis, analyst says* [online]. 13.3 2018 [cit. 2018-06-12]. Dostupné z: <https://eastafricomonitor.com/un-to-blame-for-ethiopia-eritrea-border-crisis-analyst-says/>

MÁNERT, Oldřich. *Jižní Súdán svírá hlad. Stovky tisíc lidí hledají spásu v Ugandě* [online]. Idnes.cz 26.6. 2017 [cit. 2018-06-12]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/jizni-sudan-hlad-obcanska-valka-uprchlici-uganda-fui-/zahranicni.aspx?c=A170624_113140_zahranicni_ert

PROKOPOVÁ, Květa. *Dárfúr - příčiny probíhajícího konfliktu* [online]. E-polis.cz, 13.12. 2010 [cit. 2018-06-12]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/darfur-priciny-probihajiciho-konfliktu.html> , ISSN 1801-1438

Second Congo War 2001 map. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. 27.2. 2014 [cit. 2018-06-12]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Second_Congo_War_2001_map_en.png